

Henna Kanerva

KASVOTONTA VIRTAA JA KIITOLLISIA YKSILÖITÄ

Maahan muuttaneiden asemointi ja mallitarinat *Ylen* ja
Helsingin Sanomien artikkeleissa 2019

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Lokakuu 2020

TIIVISTELMÄ

Henna Kanerva: Kasvotonta virtaa ja kiitollisia yksilöitä. Maahan muuttaneiden asemointi ja mallitarinat *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* artikkeleissa 2019.

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Kirjallisuustieteen tutkinto-ohjelma

Lokakuu 2020

Tutkielma tarkastelee maahan muuttaneiden esittämistä *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* vuonna 2019 julkaistuissa, maahanmuuttoaiheisissa artikkeleissa. Tutkielma on lisäksi keskustelunavaus monitieteisen kertomusentutkimuksen paikasta aiheen tutkimuksessa. Tavoitteena on soveltaa Michael Bambergin kolmetasoista asemoinnin mallia journalistisiin artikkeleihin, ja yhdessä mallitarinan ja vastakertomuksen käsitteiden kanssa osoittaa kohdeaineistossa ilmenevät monikerroksiset asemoinnit.

Tutkielmani aluksi esitän, että ihmisillä on opittuja asemoinnin ja kertomisen tapoja, jotka päätyvät mediaan esimerkiksi mallitarinoiden muodossa. Artikkeleissa nämä opitut asemoinnin ja kertomisen tavat eivät ilmene suoraan, vaan ne niin ikään piilevät tekstin taustalla. Bambergin kolmetasoisen asemoinnin mallin avulla kiinnitän huomiota näihin tekstin taustalla piileviin asemointeihin ja osoitan, miten esimerkiksi maahan muuttaneiden asema *toisina* artikkeleissa muodostuu.

Tutkimuskysymykseni ovat: 1) Miten maahan muuttaneet esitetään artikkeleissa? 2) Miten maahan muuttaneet asemoidaan artikkeleissa suhteessa suomalaisuuteen? 3) Onko artikkeleista tulkittavissa mallitarinoita? Keskeisin tutkimustulokseni on, että maahan muuttaneiden esittäminen *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* maahanmuuttoaiheisissa artikkeleissa on ristiriitaista. Maahan muuttaneet esitetään niin suomalaisuuden sisällä kuin sen ulkopuolella, *toisina*. Väitän, että tällainen ristiriitainen esittäminen osaltaan ylläpitää niin sanotun ”ikuisen maahan muuttaneen” ongelmaa.

Avainsanat: asemointi, toiseus, *Helsingin Sanomat*, *Yle*, maahan muuttaneet, maahanmuutto, mallitarina, vastakertomus.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Aineisto	2
1.2	Teoriaa ja käsitteitä	5
1.2.1	Asemointi	5
1.2.2	Toiseus	8
1.2.3	Mallitarinat ja vastakertomukset	11
1.3	Tutkimuksen lähtökohdat ja eteneminen	12
2	Tutkimuksen asemointia	14
2.1	Aiempi tutkimus	14
2.2	Kenestä on keskustelussa kyse: käsitteiden ongelmallisuus	20
3	Tiedostavuutta ja toiseutta: <i>Ylen ja Helsingin Sanomien</i> asemointia	25
3.1	Maahanmuuttoaihe <i>Yllä ja Helsingin Sanomilla</i>	25
3.2	Maahan muuttaneen stereotyyppi	28
4	Maahan muuttaneet <i>toisen</i> asemassa	35
4.1	"Me" ja "he": rajoja maahan muuttaneiden ja suomalaisuuden välillä	35
4.2	Toiseuttavat näkökulmat	43
4.3	"Hakijoiden virta": metaforien kautta asemointi	46
5	Kiitollisuutta ja kriittisyyttä: mallitarinoita ja vastakertomuksia	53
5.1	Kiitollisen maahan muuttaneen mallitarina	53
5.2	"Maahanmuuttajien mallijoukko": menestyneen maahan muuttaneen mallitarina	58
5.3	Vastakertomukset toiseutta purkamassa	62
6	Johtopäätökset	67
	Lähteet	70
	Liitteet	77

1 Johdanto

Vuonna 2015 Eurooppaan saapui yli miljoona maahantulijaa. Nyt virta Välimeren yli on lähes tyrehtynyt.

(HS4)

Al-Khalidi kertoo, ettei ole koskaan törmännyt rasismiin Suomessa. Päin vastoin – hän kehuu, että suomalaiset ovat ystävällisiä.

(Y4)

Katkelmat osoittavat, miten laaja maahanmuuttoaihe mediassa on: maahanmuutosta kerrotaan niin yleisesti ilmiönä kuin yksittäisten maahan muuttaneiden yksilökertomusten kautta. Katkelmista näkyy myös, miten erilaisia *asemia* maahan muuttaneilla mediassa voi olla. Ensimmäisessä katkelmassa maahan muuttaneet kuvataan eräänlaisena kasvottomana virtana ja toisessa taas kiitollisena yksilönä.¹

Maahanmuutto on aiheena myös jatkuvan julkisen keskustelun kohteena. Viime vuosina jo ennustään karkäs keskustelu on muuttunut yhä avoimemman rasistiseksi, ja kaupunkien katuviin on tullut maahanmuuttovastaisia liikkeitä kuten ”Soldiers Of Odin” sekä ”Rajat Kiinni!”. Tällaisessa kontekstissa, jossa perinteisen median ohella kilpailevat lisäksi erinäiset valemediat, on uutismedian rooli keskustelussa maahanmuutosta erityisen tärkeä.

Työssäni tutkin kahden uutismedian, *Ylen* ja *Helsingin Sanomien*, tapaa esittää maahan muuttaneet. Väitän, että *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* kaltaisilla medioilla on arvostetun asemansa vuoksi mahdollisuus muokata mielikuvia eri aiheista, myös maahanmuutosta ja maahan muuttaneista.

Työni pohjautuu metodisesti monitieteiseen kertomuksentutkimukseen. Kertomuksentutkimuksen avulla tuon uusia näkökulmia maahan muuttaneiden esittämiseen mediassa, jota on tutkittu jo varsin laajasti etenkin mediatutkimuksen (esim. Nikunen 2014; 2019) parissa. Keskeisin metodini on Michael Bambergin (1997; 2004) asemoinnin malli, jonka avulla analysoin

¹ Analysoin katkelmia tarkemmin myöhemmin työssäni (ks. luvut 4.3 ja 5.1).

maahan muuttaneiden asemointia etenkin suhteessa suomalaisuuteen. Lisäksi tulkitseen kohdeaineistostani maahan muuttaneiden mallitarinoita sekä vastakertomuksia.

Työssäni kysyn kohdeaineistoiltani:

- 1) *Miten maahan muuttaneet esitetään artikkeleissa?*
- 2) *Miten maahan muuttaneet asemoidaan artikkeleissa suhteessa suomalaisuuteen?*
- 3) *Onko artikkeleista tulkittavissa mallitarinoita ja vastakertomuksia?*

1.1 Aineisto

Aineistoni koostuu *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* vuonna 2019 verkossa julkaisemista artikkeleista². *Helsingin Sanomat* ja *Yle* valikoituivat kohdemedioikseni niiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vuoksi – molemmat ovat laajalevikkisiä sekä saavuttaneet aseman merkittävänä ja luotettavana tiedonlähteinä. Artikkelit, jotka päätyivät tarkasteluun, hain medioiden omia hakukoneita hyödyntämällä. Tämä aiheuttaa toki sen, että hakukoneiden algoritmeissa voi olla keskinäisiä eroja, mutta niitä en työssäni analysoi.

Työssäni olen kiinnostunut siitä, miten maahan muuttaneet asemoidaan maahanmuuttoaiheen sisällä. Hakusanoinani toimivat ”maahanmuuttaja ja Suomi” ja haut rajasin aikavälille 1.1.2019–31.12.2019. Koska käsite ”maahanmuuttaja” on vakiintunut ja edelleen eniten yleisessä käytössä, valitsin sen hakuun muuten työssäni käyttämän käsitteen ”maahan muuttanut” sijaan. ”Suomi” taas on mukana haussa rajaamassa pois ulkomaita koskevat artikkelit sekä pitämässä artikkelien määrän sopivan tiiviinä pro gradu -tutkielmaa varten.

Hakutulokseni tuotti artikkeleita, joissa maahanmuutto on aiheena läsnä. Onkin syytä huomata, että sekä *Yle* että *Helsingin Sanomat* ovat todennäköisesti julkaisseet vuonna 2019

² Tässä työssä artikkeli ei viittaa teoreettiseen, vaan journalistiseen artikkeliin.

myös artikkeleita, joissa maahanmuuttotaustaisista henkilöistä puhutaan ilman maahanmuuttokontekstia. Työssäni tutkin kuitenkin nimenomaan, miten maahan muuttaneet asemoidaan maahanmuuttokontekstin sisällä.

Aineistohaku tuotti *Helsingin Sanomilla* yhteensä 136 tulosta ja *Ylellä* yhteensä 103.³ Jos tästä kuitenkin poistaa epäolennaiset artikkelit, on määrä *Helsingin Sanomilla* 95 ja *Ylellä* 71. Epäolennaisiksi analyysissäni määrittelen artikkelit, joissa maahanmuutto nousee esiin vain sivuhuomiona eikä määrittele muuten artikkelin sisältöä. Tällaisia ovat esimerkiksi menovinkit ja poiminnat päivän tv-ohjelmista.

Rajasin työstäni pois myös lukijoiden mielipiteet sekä kolumnit, sillä ne eivät edusta medioiden toimitusta. Lisäksi näissä esillä ovat näkyvät mielipiteet, kun taas itse olen kiinnostunut näkymättömistä rakenteista. Esitän, että ihmisillä on opittuja asemoinnin ja kertomisen tapoja, jotka päätyvät mediaan esimerkiksi mallitarinoiden muodossa. Työni tarkoitus ei olekaan ruotia yksittäisten toimittajien työtä, vaan tuoda nämä näkymättömät rakenteet näkyviksi. Tämä taas on mahdollista nimenomaan kirjallisuustieteellisen tulkinnan avulla.

Varsinainen kohdeaineistoni koostuu artikkeleista, jotka edustavat *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* vuonna 2019 julkaisemien artikkeleiden aiheita. Kohdeaineistoa kootessani olen aluksi hahmotellut esiin nousevia aiheita ja ryhmitellyt artikkeleita sen mukaan. Tämän jälkeen olen koostanut mahdollisimman kattavan joukon artikkeleita tarkempaa analyysia varten. Kohdeaineistoni on siis laadullinen ja oman lähilukuni tulos.

Koska kohdeaineistoni muodostuu useista eri artikkeleista, olen koonnut käsittelemäni artikkelit alla olevaan taulukkoihin. Taulukot auttavat lukijaa navigoimaan työssäni.

Helsingin Sanomat

³ Koska valitsemistani medioista vain *Helsingin Sanomat* on kaupallinen, tein vertailun vuoksi haun myös muutamalla muulla laajalevikkisellä kaupallisella mediolla. Tämä osoittautui kuitenkin hankalasti muiden kaupallisten medioiden hakukoneiden vuoksi. Esimerkiksi *Iltalehti* antoi hakutuloksia vain 18, mutta näistä ensimmäinen oli julkaistu vasta 3.6.2019, *Aamulehden* hakukoneelle ei taas päässyt tekemään näin tarkkaa hakua ja *Maaseudun Tulevaisuudella* ei haku tuottanut yhtään tulosta. Tosin *Maaseudun Tulevaisuus* oli vuonna 2019 julkaissut 78 artikkelia, jotka löytyivät hakusanan ”maahanmuutto” alta, mikä antanee hieman osviittaa, miten laajasti aiheesta on kirjoitettu kyseisessä mediassa.

HS1	Varpula, Salla & Ervasti, Anu-Elina 17.3.2019. "Mistä Suomeen kohdistuva maahanmuutto koostuu? HS selvitti, keitä viime vuonna tulleet yli 30 000 ihmistä ovat"
HS2	Kangasluoma, Emilia & Parikka, Valtteri 9.8.2019."Miten maahanmuuttajien asema on muuttunut viime aikoina: 'Maahanmuuttajilla on joko kiittolaisen uhrin tai vaarallisen rikollisen rooli'"
HS3	Rajamäki, Tiina 6.3.2019. "Kun turvapaikkakriisi alkoi, käyttöön otettiin neuvostoliittolaisia varten laadittu pölyttynyt lakipykälä, muistelee Päivi Nerg"
HS4	Virtanen, Jenni & Valmunen, Akseli 24.5.2019. "Maahanmuuton vastavirta"
HS5	Hartikainen, Jarno 12.5.2019. "Suomen passista luopuminen olisi Riitta Ruuskaselle liikaa: 'Isäni taisteli itsenäisyyden puolesta' – Eurooppa puhuu -tapahtuma toi erimieliset yhteen"
HS6	Määttänen, Juuso 18.1.2019. "Miksi turvapaikanhakijan tekemä seksuaalirikos tuntuu tuomittavammalta kuin maassa ikänsä asuneen? Kysymme etiikkaan erikoistuneelta professorilta"
HS7	Teittinen, Paavo 4.2.2019. "Oulu toi pintaan helpot tarinat: Toiset syyttävät hallitusta sini-silmäiseksi, toiset unohtavat naisia sortavat rakenteet turvapaikanhakijoiden lähtömaissa"
HS8	Sinisalo, Saga 3.8.2019. "40 vuotta sitten Suomeen alkoi saapua 'venepäkolaisia' kaukaa Aasiasta: Helsingissä asuva Anh Thuy Le kiittää elämästään Buddhaa ja Suomen valtiota"
HS9	Sillanpää, Sami 2.2.2019. "'Suomessa minulla oli ensi kertaa elämässäni hauskaa' – Kiinalaiset ovat maahanmuuttajien mallijoukko, joka opiskelee, työllistyy ja perustaa yrityksiä"

Yle

Y1	Länkinen, Tiina 16.1.2019. "2 400 turvapaikanhakijaa tuli Suomeen vuonna 2018 – karkotuspäätös yli tuhannelle"
----	--

Y2	Stenroos, Maria 13.1.2019. ”Analyysi: Kun turvaa hakeneet lisäävät turvallisuutta – eduskunta kiristämässä seksirikosten rangaistusasteikkoa ja ulkomaalaispolitiikkaa”
Y3	Kaakinen, Elina 26.12.2019. ”Ankarasti vastustettu Kauhavan vastaanotokeskus sulkee ovensa – 2 000 turvapaikanhakijaa jättivät pysyvän jäljen pieneen kaupunkiin”
Y4	Niinistö, Meeri 1.5.2019. ”Nuori musliminainen luo Suomi-kuvaa somessa ja valmistautuu pian koittavaan paastoon – hänellä on yli 400 000 seuraajaa Instagramissa”
Y5	Paso, Ville 24.4.2019. ”Vuoden pakolaisnainen on abiturientti Rand Mohamad Deeb – rohkaisee maahanmuuttajia opettelemaan suomea”.
Y6	Kangasvieri, Fanni 22.10.2019. ”Noor Assad on espoolainen kymppin tyttö, joka haluaa lääkäriksi – koulussa hän todisteli äidinkielen taitoaan ja kieltäytyi lähihoitajaopinnoista”
Y7	Mikkonen, Nadja 8.12.2019. ”Sangen tuntematon sotilas”

1.2 Teoriaa ja käsitteitä

1.2.1 Asemointi

Tärkein analyysityökaluni on Michael Bambergin kolmetasoinen *kerronnallisen asemoinnin malli*. Bamberg on monitieteinen tutkija, joka on tunnettu muun muassa sosiologiassa ja psykologiassa. Hänen kolmetasoinen asemoinnin mallinsa on kehitetty tuomaan asemoinnin teoria tehokkaammin kertomuksentutkimuksen pariin (Bamberg 1997, 336).

Bambergin asemoinnin mallin pohja on Bronwyn Daviesin ja Rom Harrén (1990) asemoinnin teoria (Bamberg 2004, 2). Davies ja Harré (1990, 48) määrittelevät asemoinnin diskursiivisena prosessina, jonka avulla henkilöt keskustelussa sijoittavat itsensä osaksi yhdessä tuotettuja tarinalinjoja. Henkilöiden asemat taas voidaan havaita erottamalla keskustelusta omaelämäkerralliset piirteet, joista selviää, millaisiin valmiisiin aseisiin he tarttuvat ja minkä tarinalinjan

sisällä (mt., 48). Davies ja Harré tuovat kertomuksentutkimuksen käsitteitä asemoinnin teoriinsa, mutta kuten Hyvärinen, Hatavara ja Rautajoki (2019, 7) huomauttavat, eivät he erottele *tarinaa ja kerrontaa*.

Daviesin ja Harrén voidaan nähdä edustavan asemoinnin teorian traditiota, jonka mukaan asemien pohjana ovat diskurssit, esimerkiksi erilaiset hallitsevat kertomukset ja kulttuuriset tekstit. Michael Bamberg (2004, 2) taas tekee eroa tähän traditioon, jossa hänen mukaansa asemat nähdään eräänlaisina resursseina, joita subjektit voivat valita. Bambergin itsensä ehdottama ajatus on, että ”asemoiduksi tuleminen” ja ”itsensä asemointi” tulisi erottaa toisistaan, sillä niissä on kyse varsin erilaisesta tekijyydestä. Asemoiduksi tulemisessa pohja on vahvasti jo määräytyissä diskursiivisissa kokoelmissa ja resursseissa, kun taas itsensä asemoinnissa nämä resurssit ja kokoelmat eivät aina ole valmiiksi annettuja. Sen sijaan itsensä asemoinnissa nämä voidaan itse konstruoida. (Bamberg 2004, 3.)

Kriittinen ero on siis siinä, vaikuttaako ympäristö vai subjekti itse enemmän asemointiin: asemoiduksi tuleminen tapahtuu pikemmin ympäristöstä subjektiin, kun taas itsensä asemointi subjektista ympäristöön. Tämän lähestymistavan avulla on tehokkaampaa analysoida miten asemat *muodostuvat* erilaisten sanojen ja valintojen kautta, eikä vain sitä miten asemia *ilmaistaan* näiden avulla. (Bamberg 2004, 3.)

Itse sitoudun Bambergin ehdottamaan traditioon, sillä aineistossani tekijyydellä on suuri rooli. Joissain tapauksissa maahan muuttanut on artikkelissa subjektina ja toisaalta monissa artikkeleissa kyseessä oleva maahan muuttanut asemoidaan erilaisiin valmiisiin maahan muuttaneen asemiin. Tällöin maahan muuttanut joutuu objektin asemaan, mikä on taas keskeistä toiseuden kannalta: objektina maahan muuttanut toiseutetaan. Maahan muuttaneiden asemat kohdeaineistossani eivät muodostu suoraviivaisesti, vaan niiden paikantaminen vaatii monitasoista analyysia – juuri tähän Bambergin ehdottama kolmitasoinen asemoinnin malli soveltuu.

Bambergin asemoinnin analyysi alkaa oletuksesta, että kertomukset ovat tilanteisia toimintoja ja ne muodostuvat vuorovaikutuksellisissa olosuhteissa. Oletuksena on, että kertomusten pääfunktio on paljastaa miten sanottu asia tulisi ymmärtää ja kuka kertomuksen takana oleva

”minä” on. Vaikka kertomukset eivät ensisijaisesti tai ollenkaan kertoisi itse puhujasta, ovat ne aina suhteessa puhujan subjektiviteettiin. (Bamberg 2004, 15–16.) Näin ollen kertomukset eivät kerro kaikkea kyseessä olevasta subjektista, vaan pikemmin sen, mitä hän haluaa itseltään kerrottavan ja uskottavan. Asemoinnin malli ei siis tyydy pelkkään kertomuksen sisältöön ja sen analysointiin, vaan se pureutuu kertomuksen rakenteisiin ja siinä tehtyihin valintoihin ja siihen, mitä nämä kertovat subjektista.

Bambergin asemoinnin mallin lähtökohta on kertomuksen kaksiaikaisuus, jolloin asemoinnin analyysi alkaa tarinassa ja tarinan ajassa, etenee kerronnan tilanteeseen ja päättyy pysyvämpiin itsemäärittelyihin (Hyvärinen, Hatavara & Rautajoki 2019, 7–8; Bamberg 2004, 3). Asemointia analysoidaan siis kolmella eri tasolla: 1) asemointi tarinan tasolla, eli miten toimijat asemoidaan suhteessa toisiinsa kerrottujen tapahtumien sisällä, 2) asemointi vuorovaikutuksen ja kerronnan tasolla, eli miten henkilöt asemoituvat suhteessa yleisöön saadakseen tarinansa kerrotuksi ja 3) henkilöiden asemointi suhteessa itseensä ja normatiivisiin diskursseihin (Bamberg 1997, 337; 2004, 3).

Mikko T. Virtanen huomauttaa artikkelissaan ”Asemointi ja tutkijakuvat tiedettä popularisovien biologien matkakertomuksissa” (2019, 24), että Michael Bambergin asemoinnin malli on alun perin kehitetty keskustelumuotoisen kerronnan ja siinä rakentuvien identiteettiasemien analyysiin. Kerronnallisen asemoinnin mallia onkin sovellettu lähinnä suullisten kertomusten analyysiin (esim. Hyvärinen, Hatavara & Rautajoki 2019; Mutanen & Siivonen 2016). Virtanen (2019, 24) soveltaa mallia kuitenkin tekstianalyttisesti ja pohtii, millaisin reunaehdoin tämä on mahdollista. Myös omassa työssäni lähdän soveltamaan asemoinnin teoriaa tekstianalyttisesti, sillä uskon sen avulla voitavan päästä kiinni artikkelien näkymättömiin rakenteisiin. Eräs Virtasen mainitsemista rajoituksista on, että tekstianalysissä asemoinnin malli tuottaa yksipuoleisemman kuvan kerrontatilanteisesta asemoinnista kuin mihin se on alun perin tehty (mt., 25).

Sama ongelma muodostuu myös oman aineistoni kohdalla. Työssäni käytän asemoinnin mallia journalististen artikkeleiden analyysiin, ja metodina asemoinnin malli työssäni vaatii siis soveltamista. En esimerkiksi pääse käsiksi artikkeleissa haastateltujen henkilöiden kokonaiseihin vastauksiin, vaan toimittajan valitsemiin sitaatteihin. Mielenkiintoni onkin siinä, miten maahan

muuttaneet tulevat asemoiduksi *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* sisällä, eikä se, miten he itse asemoidivat itsensä.⁴

Työni kontekstissa käsitän Bambergin kerronnallisen asemoinnin mallin tason yksi eli tarinan tason artikkelien sisältöinä sekä näistä tulkittavissa olevina kertomuksina. Tason kaksi eli kerronnan ja vuorovaikutuksen tason käsitän toimittajan tuottamana tekstinä, jossa asemointi tapahtuu muun muassa erilaisten sanavalintojen ja metaforien kautta. Kerronta ja vuorovaikutus koskee sekä tekstin suhdetta artikkeleissa esitettyihin henkilöihin että tekstin suhdetta yleisöön. Taso kolme eli henkilön asemointi suhteessa itseensä on soveltamisen kannalta työni haastavin. Koska en keskity henkilöiden omaan tuotokseen, vaan toimittajan ja toimituksen eräänlaiseen tulkintaan heistä, en määrittele henkilöiden eli maahan muuttaneiden todellisia identiteettejä. Sen sijaan käsitän tason kolme *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* representaationa maahan muuttaneista ja tämän suhteen laajempaan kulttuuriseen kontekstiin.

1.2.2 Toiseus

Oma lähtökohtani tutkimaani aiheeseen on mielenkiinto rakenteisiin, jotka muun muassa ylläpitävät maahan muuttaneiden toiseutta ja ovat usein näkymättömiä niille, jotka eivät niistä kärsi. Toiseuden käsitteen avulla erilaisia valtahierarkioita voidaan pyrkiä paljastamaan ja purkamaan (Löytty 2005, 162–163). Haluankin tällä työllä omalta osaltani juuri purkaa näitä rakenteita.

Käsite toiseus juontaa juurensa moneen eri tieteeseen, kuten filosofiaan, sosiologiaan ja kulttuurintutkimukseen. Se onkin melko laaja ja monimutkainen käsite, ja käytössä sillä on vaara muuttua liian ylimalkaiseksi. Toiseuden avulla voidaan kuitenkin jäsentää vieraan ja tutun tai poikkeuksen ja normin suhdetta, ja näin tarkastella erilaisia valtasuhteita- ja rakenteita. (Löytty 2005, 162, 172.) Valta on keskeisesti läsnä kysymyksissä, joita aineistolleni esitän: Miten henkilöitä asemoidaan suhteessa toisiinsa? Miten henkilöitä asemoidaan suhteessa konsepteihin kuten maahan muuttanut ja suomalainen? Kuka asemoi ja ketä? Etenkin viimeisen

⁴ Maahan muuttaneiden omaa asemointia suhteessa identiteettiin on tutkittu muun muassa Paul Spickardin toimittamassa teoksessa *Multiple Identities: Migrants, Ethnicity, and Membership* (2013).

kysymyksen kohdalla vallalla on suuri merkitys: kaikilla ei ole valtaa asemoida muita tai edes itseään.

Työssäni väitän, että monet artikkelit asemoivat maahan muuttaneet *toisina* suhteessa suomalaisuuteen – esimerkiksi varsin konkreettisesti merkitsemällä maahan muuttaneet suomalaisuuden ulkopuolisina. Monitulkintaisuudestaan huolimatta toiseuden käsite sopii siis työhöni hyvin. Suomessa toiseutta on tutkinut etenkin monitieteinen tutkija Olli Löytty. Artikkelissaan ”Toiseus” (2005) hän esittelee toiseuden tutkimustaustaa ja pohtii käsitteen soveltuvuutta suomalaiseen tutkimukseen.

Yksinkertaisimmillaan toiseudessa on kyse kahden asian, esimerkiksi maahan muuttaneiden ja ”kantasuomalaisten” välisistä eroista. Eroavaisuuksia ei kuitenkaan esitetä tasa-arvoisesti tai neutraalisti vaan toisen ominaisuuksista tehdään vähempiarvoisia – hänet siis kuvataan *toisena*. Toiseudelle tyypillistä on, että vertailussa korostetaan enemmän eroja kuin yhdistäviä asioita. Toiseuden käsitteen avulla on jäsennelty monenlaisia eroja ja se on ollut apuna myös pohdittaessa esimerkiksi seksuaalisuuksien, luonnon ja kulttuurin sekä korkea- ja populaarikulttuurin suhteita. Yhdistävänä tekijänä kaikelle toiseuden käsittelylle on emansipatorinen tiedonintressi, eli taustalla on pyrkimys paljastaa ja purkaa valtahierarkioita. (Löytty 2005, 161–163.)

Löytyn (2005, 165–166) mukaan kulttuurintutkija Stuart Hall on vaikuttanut merkittävästi siihen, miten etnistä toiseutta on Suomessa käsitteellistetty. Hall onkin kansainvälisesti yksi merkittävimmistä toiseuden tutkijoista. Artikkelissaan ”The Spectacle of the ‘Other’” (1997) Hall kysyy, miksi erilaisuus on niin kiehtovaa ja miksi toiseuden representointi kiinnostaa niin monia. Hän kiinnittää huomiota tapoihin ja esittämisen mekanismeihin, joilla toista representoidaan.

Kuten Hallin (1997) artikkelin nimestä voi päätellä, väittää hän, että toinen esitetään ja nähdään usein eräänlaisena speaktaakkelinä. Hänen mukaansa ihmiset, jotka poikkeavat enemmistöstä, eli ovat pikemmin ”he” kuin ”me”, kuvataan usein vastakohtien kautta. Vastakohtista huolimatta henkilön vaaditaan kuitenkin usein olevan molempia ääripäitä samaan aikaan. (Mt.,

229.) Tätä ajatusta voi verrata esimerkiksi siihen, miten mediassa maahan muuttaneet esitetään sekä suomalaisuuden sisällä että sen ulkopuolella, *toisina*. Tätä ilmiötä tarkastelen työksäni myöhemmin.

Vaikka Hall kiinnittää huomion ensisijaisesti etnisiin vähemmistöihin painottaa hän, että mitä sanotaan etnisyydestä, voidaan myös soveltaa muihin erilaisuuden ulottuvuuksiin. Erilaisuutta esittäessä yksi eroavaisuus näyttää tuottavan lisäksi muita eroavaisuuksia, mikä osaltaan luo toiseuden speaktaakkelimaisuutta. (Hall 1997, 231–232.) Pohtiessaan eronteen merkitystä Hall kiinnittää huomion neljään eri teoreettiseen taustaan. Ensimmäinen näistä on de Saussuren näkökulma, jonka mukaan merkitys muodostuu eron kautta: joku on jotain, koska se ei ole jotain muuta. (Mt., 234–235.)

Bahtin taas ajattelee, että eroa tarvitaan koska merkitystä voidaan muodostaa vain diskursissa toisen kanssa. Sen sijaan, kaikki eivät voi olla tasavertaisesti vastuussa merkityksestä, mikä vie kohti kysymystä siitä kuka representoi ja ketä. Hall esittelee myös yleisemmin antropologian ja psykoanalyysin näkemyksiä erilaisuudesta. Antropologian mukaan erilaisuus on kulttuurin pohja symbolisena järjestyksenä, kun taas psykoanalyysi esittää toisen keskeisenä oman identiteetin rakennuksen kannalta. (Hall 1997, 234–238.) Kaikissa näissä teorioissa yhteistä on, että eroavaisuudet ovat keskeisiä merkityksenmuodostuksen kannalta.

Koska erontekoa ei voi välttää, on olennaista tutkia sitä prosessia, jossa merkitykset muodostuvat, ja siinä esiintyviä valtarakenteita. Tähän Hall ottaa kantaa:

Näemme vallan usein suorana fyysisenä pakottamisena tai rajoittamisena. Olemme kuitenkin myös puhuneet esimerkiksi representaatiovallasta; vallasta merkitä, nimittää ja luokitella --. Vaikuttaa siltä, että valtaa ei tule ymmärtää vain taloudellisena hyväksikäyttönä ja fyysisenä pakottamisena, vaan myös suhteessa laajempiin kulttuurisiin ja symbolisiin kokonaisuuksiin: esimerkiksi valtana representoida jotain tietyllä tavalla --.

(Hall 1997, 259, oma suomennos)

Työni kohdalla Hallin huomio siitä, miten valta ulottuu myös kulttuurisiin ja symbolisiin kokonaisuuksiin, on keskeinen. Tutkiessani maahan muuttaneiden asemointia *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* artikkeleissa, tulen kiinnittäneeksi myös huomiota siihen, kuka representoi ja ketä.

1.2.3 Mallitarinat ja vastakertomukset

Michael Bambergin (1997; 2004) asemoinnin mallin ensimmäinen taso kutsuu tarkastelemaan tarinaa. Työssäni analysoin tarinan tasoa tarkemmin *mallitarinan* avulla. Käsite *mallitarina* tulee kirjallisuudentutkija Maria Mäkelältä ja Laura Karttuselta (2020), jotka ovat kehittäneet sen H. Porter Abbottin⁵ käsitteeseen *masterplot* pohjautuen.

Mallitarina on ”vallitsevassa kertomuskulttuurissa tuttu, tiuhaan tarjottava ja jaettava luurankomainen tarinarakenne” (Mäkelä & Karttunen 2020, 285). Mallitarinat sisältävät tyypillisesti tietynlaisen juonen kulun, tietyntyypiset henkilöasetelmat sekä näistä elementeistä välittyvän opetuksen. Mallitarinoita voidaan myös hyödyntää vallankäytön välineenä. (Mäkelä 2020, 38.)

Mallitarinoilla on usein intertekstuaalinen pohja esimerkiksi saduissa tai kristillisessä traditiossa, mutta ne kantavat mukanaan myös aikakautensa hallitsevia arvoasetelmia. Valtaa pitävät kertovat tahot, esimerkiksi suuret mediatoimijat sekä näiden esiin tuomat kertojat, pystyvät parhaiten luomaan ja ylläpitämään mallitarinoita. (Mäkelä & Karttunen 2020, 285.)

Mallitarinan lisäksi hyödynnän *vastakertomuksen* käsitettä analysoidessani laajempia kertomuksia, jotka kohdeartikkeleistani on luettavissa. Molly Andrews (2004, 2) on määritellyt vastakertomuksen kertomuksena, jonka avulla voidaan vastustaa niin sanottua hallitsevaa kertomusta. Vastakertomus nousee Andrewsinkin mukaan esille usein silloin, kun oma kokemus poikkeaa normatiivisina pidetyistä kertomuksista. Vastakertomuksia kertovatkin usein he, jotka kokevat olevansa ulkopuolisia, osa marginalisoitua ryhmää. (Mt., 2.)

⁵ Ks. H. Porter Abbott *The Cambridge introduction to narrative* (2008).

Vastakertomukset toimivat aina suhteessa siihen, mitä ne vastustavat. Se, mikä on hallitsevaa ja mikä vastakertomusta, on jatkuvasti muuttuvaa. Vastakertomus kiinnittyikin vahvasti asemointiin. Keskeistä on huomion kiinnittäminen asemoinnin monikerroksisuuteen. (Andrews & Bamberg 2004.) Vaikka en työssäni keskity vastakertomuksiin laajasti, on niiden lyhytkin esittely hyödyllistä Bambergin asemoinnin mallia analyysityökaluna käyttäessä. Koska vastakertomuksissa on kyse monikerroksisesta asemoinnista, kertoo vastakertomusten tarkastelu itseasiassa kaikista asemoinnin mallin tasoista.

1.3 Tutkimuksen lähtökohdat ja eteneminen

Kirjallisuustieteellisellä tutkimuksella journalismista on tarvetta. Kuten Karttunen ja Mäkelä (2020, 274) huomauttavat, on kertomusmuoto nopeasti levinnyt päivittäisjournalismiin aina urheilusivuista uutissivuille ja monesti myös koskettavat yksilökertomukset ovat läsnä. Voidaankin puhua *tarinallisuudesta journalismissa*. (Mt., 274.) Oma työni lisää osaltaan kirjallisuustieteellistä tutkimusta tästä tarinallisesta journalismista.

Työssäni tutkin maahan muuttaneiden esittämistä keskittyen tekstiin, enkä siis pohdi artikkeleissa esiintyvien henkilöiden todellista taustaa ja elämää. Tällä vältän osittain työni ilmeistä eettistä ongelmaa, mutta en täysin. Olen itse valkoinen, eikä minun lähisuvussani ole maahanmuuttotaustaa. Näin ollen minut määriteltäisiin mediassa mitä luultavammin kantasuomalaiseksi. Työssäni onkin riski, että tarkoitukseni huolimatta osittain toistan ongelmallisia käsitteitä ja tulen näin itsekkin toiseuttaneekseni ihmisiä, joiden väitän *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* toiseuttavan. Tästä huolimatta koen, että aihetta on tärkeä tutkia.

En tuo tätä esille vastuuvapauslausekkeena itselleni, vaan päinvastoin. Tällaisen aiheen kohdalla – etenkin ajassa, jossa julkinen keskustelu maahanmuutosta on monessa suhteessa kärjistynyt – on myös tutkijalla vastuu olla läpinäkyvä asemastaan ja tunnustaa objektiivisuuden mahdottomuus. Työni aluksi problematisoinkin käsitteitä, jotka maahanmuuttoon ja maahanmuuttaneisiin liitetään, sekä perustelen työssäni itse käyttämiäni käsitteitä. Lisäksi asemin tutkimustani suhteessa aiempaan tutkimukseen ja tutkimaani aiheeseen.

Luvussa kolme asemoin *Helsingin Sanomia* ja *Yleä* suhteessa maahanmuuttoaiheeseen. Tarkastelen muun muassa, ketkä määrittävät artikkelissa maahan muuttaneiksi. Keskiöön nousevat konkreettiset kuvat, joita artikkeleissa käytetään kuvituksena. Tässä yhteydessä tutkin siis myös kuvan ja sanan yhteyttä. Vaikka artikkeleiden kuvista voisi tehdä kokonaan oman työnsä, on niiden tarkastelu työni yhteydessä olennaista. Aineistoni koostuu verkossa julkaistuista artikkeleista, jolloin lukijat myös jakavat niitä omille sosiaalisen median sivustoilleen. Näissä julkaisuissa artikkeleista näkyy usein vain otsikko ja kuva, jolloin kuva merkityksenmuodostajana korostuu.

Luvussa neljä keskityn maahan muuttaneiden asemaan *toisina*. Analysoin keinoja, joiden kautta toiseus rakentuu artikkeleihin. Asemoinnin mallin kannalta keskiöön nousee etenkin kerronnan ja vuorovaikutuksen taso. Esitän, että maahan muuttaneiden asema *toisina* muodostuu esimerkiksi artikkelin suhteesta yleisönsä eli lukijoihin sekä erilaisten näkökulmien ja metaforien kautta.

Viimeisessä analyysiluvussa tuon esille kohdeaineistostani tulkitsemieni mallitarinoita sekä vastakertomuksia. Mallitarinat osoittavat, millaisia vakiintuneita kertomisen tapoja maahanmuuttoaiheen sisällä on. Vastakertomusten avulla puolestaan nostan esille kohdeaineistoni artikkeleita, joissa maahan muuttaneita ei esitetä *toisina*, vaan toiseutta jopa puretaan.

Kirjallisuustieteen vahvuus tutkimuksessa on, että sen metodein on mahdollista keskittyä erityisen tarkasti tekstiin ja sen eri tasoihin. Oma tutkimukseni tuottaa tuoretta tietoa uutismedioista, jotka ovat saavuttaneet keskeisen yhteiskunnallisen aseman ja toimivat päivittäisinä mielipiteen muokkaajina. Tutkimukseni osoittaa, että objektiivisina ja luotettavinakin pidetyt mediat päätyvät luomaan ongelmallisia ja ahtaita asemia maahan muuttaneille.

Aikana, jolloin erilaisten artikkeleiden ja niiden sisältämien kertomusten jakaminen on muutamien klikkauksen päässä, on näihin ongelmiin syytä kiinnittää huomiota – kokemuksen ollessa monien sosiaalisen median kertomusten keskiössä myös uutismedioiden luomat kertomukset korostuvat. Vaikka en lähde analysoimaan kohdeaineistossani esitettyjen maailmojen ja todellisuuden suhdetta, väitän, että median maailmat muokkaavat todellisuutta ja ihmisten käsityksiä siitä.

2 Tutkimuksen asemointia

Tässä luvussa asemoin tutkimukseni suhteessa tutkimaani aiheeseen ja siitä tehtyyn aiempaan tutkimukseen. Koska aihetta ei ole kirjallisuustieteen parissa juuri tutkittu, teen katsauksen esimerkiksi mediatutkimuksen suuntaan. Problematisoin lisäksi käsitteitä, jotka liitetään maahanmuuttoon ja perustelen itse työssäni käyttämiä käsitteitä.

2.1 Aiempi tutkimus

Maahanmuuton ja median yhteyttä on tutkittu Suomessa paljon – etenkin on tutkittu, millaisina maahan muuttaneet mediassa esitetään. Tutkimuksen painopiste on kuitenkin ollut pääosin viestinnän ja median aloilla (esim. Maasilta & Nikunen 2018). Maahan muuttaneiden asemaa ylipäänsä taas on tutkittu sosiologiassa (esim. Rastas 2013). Kirjallisuustieteessä maahanmuuton ja toiseuden teemoja on tutkittu kaunokirjallisuuden parissa, ja kiinnostus etenkin ”maahanmuuttajakirjallisuuteen” on lisääntynyt viime aikoina (esim. Gröndahl & Rantonen 2018). Osittain tätä kirjallisuustieteellisen kiinnostuksen kasvua voinee selittää maahanmuuttokirjallisuuden lisääntymisellä: kun tutkittavia teoksia tulee lisää, kasvaa myös siitä tehty tutkimus.

”Maahanmuuttajakirjallisuudella” viittaa kirjallisuuteen, joka käsittelee maahan muuttaneita tai jossa fokalisaatio on maahan muuttaneen⁶. ”Maahanmuuttajakirjallisuudella” on Suomessa pitkät perinteet. Sitä ovat edustaneet muun muassa lähiseuduilta tulleet evakko- ja emigranttikirjailijat, kuten venäläiset, inkeriläiset sekä karjalaiset kirjailijat. Keskeisiä kysymyksiä, jotka koskevat monikulttuurista ja maahan muuttaneiden kirjoittamaa kirjallisuutta, ovat: Miten kirjailijat tuovat oman identiteettinsä ja perinteensä esiin siirtyessään uuteen kulttuuriin? Millaisia vaikutteita he ottavat kirjoituksiinsa uusista kotipaikoistaan? Miten kirjailijat sijoittuvat kirjallisuusinstituutioon? Toistuvia teemoja sen sijaan itse kirjallisuudessa ovat muun

⁶ Esim. Ranya ElRamlyn *Auringon asema* (2002), Riikka Pulkkisen *Vieras* sekä Pajtim Statovcin *Kissani Jugoslavia* (2014) ja *Bolla* (2019).

muassa vähemmistöjen asema, kulttuurien törmäykset sekä identiteetin löytäminen. (Rantonen 2010, 165, 167.)

“Maahanmuuttajakirjallisuuden” tutkimuksessa taas on keskitytty maahan muuttaneiden ongelmiin. Tutkimuksessa saattaakin olla ylläpidettuna tulkinnat, joiden mukaan ”maahanmuuttajakirjallisuudessa” keskeistä ovat juuri uhrinäkökulma sekä erilaiset haasteet. (Rantonen 2010, 168.) Tällainen maahan muuttaneiden vaikeuksiin ja ongelmiin keskittyvä näkökulma on tuttua myös mediassa – muun muassa omissa kohdeartikkeleissani.

Työni kannalta on olennaista tehdä katsaus muiden alojen aiempiin tutkimuksiin. Maahan muuttaneiden ja maahanmuuton esittämiseen mediassa alettiin kiinnittää tarkempaa huomiota 1990-luvun loppupuolella. Silloin maahanmuuton, etnisyyden ja median väliset suhteet nousivat aktiivisen tutkimuksen kohteiksi. (Maasilta 2012, 13–14.) Tätä selittänee osittain se, että 1990-luvun aikana maahanmuutto Suomeen alkoi kasvaa aiempiin vuosiin verrattuna. Tällöin maahanmuutto Suomeen koostui etenkin sisällissotaa paenneista somalilaisista sekä Jugoslavian kriisiä paenneista henkilöistä (Saari 9.12.2013; Leitzinger 2010, 85–99). Tämän myötä maahan muuttaneet alkoivat myös näkyä enemmän mediassa.

Ensimmäinen laaja katsaus median tapaan käsitellä maahanmuuttoaihetta on Pentti Raittilan vuonna 2002 toteuttama tutkimus. Eron aiempaan tutkimukseen Raittila teki keskittymällä suureen ja alueellisesti kattavaan lehtiaineistoon, kun taas sitä ennen oli lähinnä tutkittu yksittäistapauksia (mt., 32). Tutkimusmenetelmänään Raittila käyttää mediamonitorointia eli systemaattista ja pitkäkestoista joukkoviestimien seurantaan, jonka tavoitteena on artikkelien sisältöjen mahdollisimman luotettava kuvaaminen. Tämän lisäksi Raittila on analysoinut aineiston määrällisesti, koodaten muun muassa taustamuuttajat, artikkeleissa esiintyvät vähemmistöryhmät sekä niiden puhujarakenteet. (Mt., 33.) Raittilan tapaa lähestyä mediaa voidaan verrata tekstin lähilukuun.

Raittila lähestyy aineistoaan melko samoista lähtökohdista kuin itse työssäni. Hän ei vertaa median esittämää kuvaa ulkopuoliseen todellisuuteen, vaan tarkastelee, miten mediasisältöjen rakenteet mahdollisesti toistavat ja uusintavat muun muassa kielteisiä asenteita maahan

muuttaneita kohtaan (Raittila 2002, 33). Väitän myös itse, että median luomat kuvat ja kertomukset maahan muuttaneista vaikuttavat ihmisten mielikuviin riippumatta siitä, onko niillä faktapohjaa. Tutkimuksensa aluksi Raittila jäsentee aineistoaan aiheiden perusteella, kuten itsekin analyysissäni teen. Vaikka Raittilan ja oman tutkimukseni välillä on miltei kaksikymmentä vuotta, löytyy niistä yhtymäkohtia. Raittilan mukaan 1990 ja 2000-luvun vaihteen uutisoinnissa maahanmuuttoon liittyen suurimpia aihealueita olivat etnisten vähemmistöjen sekä ”valtaväestön” suhteet, minkä lisäksi konflikteihin ja rikoksiin liittyvät teemat olivat keskiössä. Raittila löysi aineistostaan myös menestystarinoita. (Mt., 36–38.)

Samanlaiset aiheet nousevat esiin myös omassa kohdeaineistossani. Otsikoihin nousevat edelleen maahan muuttaneiden tekemät ja heihin kohdistuneet rikokset sekä maahan muuttaneiden asema suhteessa muihin suomalaisiin. Erityisen mielenkiintoista oman tutkimukseni kannalta on, että menestystarinoita on julkaistu jo 90-luvun loppupuolelta alkaen: luvussa 5.2 määrittelen omasta kohdeaineistostani hahmottuvan menestyneen maahan muuttaneen mallitarinan.

Erona nykypäivään on nähtävissä se, että Raittilan tutkimuksen aikaan maahan muuttaneiden ongelmista kerrottiin mediassa melko vähän (Raittila 2002, 38). Vuonna 2019 kuitenkin sekä *Helsingin Sanomat* että *Yle* julkaisivat useita artikkeleita koskien maahan muuttaneiden kohtaamia ongelmia, esimerkiksi artikkeleita rasismista ja työttömyydestä. Sen sijaan artikkeleiden puhuja-asemissa on nähtävissä sekä eroja että samankaltaisuuksia. Raittilan mukaan vähemmistöryhmät olivat hänen kohdeaineistossaan puhujankin roolissa, mutta painopiste oli kuitenkin eri viranomaisilla ja etnisten vähemmistöryhmien edustajat jäivät toissijaiseen asemaan myös heitä koskevissa artikkeleissa. Poliittisten puolueiden edustajat taas esiintyivät artikkeleissa puhujina harvoin. (Mt., 80, 92.)

Myös omassa kohdeaineistossani puhujana toimii usein viranomainen sekä Raittilan aineistosta poiketen myös poliittisten puolueiden edustajat. Maahanmuuttokysymys on politisoitunut etenkin perussuomalaisten puoluepolitiikan myötä, ja perussuomalaiset nousevatkin vahvasti esiin myös kohdeartikkeleissani: peräti viisitoista artikkelia (kolme *Ylen*, kaksitoista *Helsingin Sanomien*) koskee suoraan perussuomalaisten kannanottoja maahanmuuttoon liittyen.

Tämän lisäksi perussuomalaiset saavat äänensä kuuluviin myös muutamissa muissa artikkeleissa, joissa kuullaan muitakin puolueita.

Raittilan lisäksi maahan muuttaneiden asemaa mediassa on tutkinut muun muassa Karina Horsti (2002; 2005), jonka kehysteoriaa hyödynnän omassa tutkimuksessani. Horsti (2005) on tutkinut uutisointia turvapaikanhakijoista ja tulkinut niistä erilaisia kehyksiä, kuten uhkakehys ja hallinnan kehys. Myös Horsti huomauttaa, että median tavalla kuvata maahan muuttaneita on merkitystä sen kannalta, miten ihmisiä todellisuudessa luokitellaan erilaisiin ryhmiin (mt., 38). Median luoma kuva ei siis ole todellisuudesta irrallinen ja merkityksetön, vaan rakentaa oleellisesti mielikuvia.

Kehyksillä Horsti viittaa kognitiivisiin tulkintakehikkoihin, joiden kautta ihmiset jäsentelivät kokemusmaailmaansa. Kehysten erittely teksteistä ei ole yksiselitteistä, koska se on lopulta henkilön omaa tulkintaa. (Horsti 2005, 48, 51.) Kehystämisen keinoja ovat muun muassa esimerkit, rinnastukset, kuvailut ja kuvat sekä metaforat (mt., 73–76). Metaforia tarkastelen luvussa 4.3 osana maahan muuttaneiden toiseutta rakentavina keinoina.

Työni kannalta keskeisimmät Horstin erittelemät kehykset ovat uhkakehys sekä hallinnan kehys. Uhkakehyksessä maahan muuttaneet esitetään ensisijaisesti ongelmana – mikäli ongelmaa taas ei ratkaista, spekuloidaan kaaoksen pahenevan ja jatkuvan. Lisäksi maahanmuutto kuvataan täysin hallitsemattomana sekä loppumattomana. Maahan muuttaneet esitetään impulssin varassa toimivana, hallitsemattomana sekä irrationalisena massana. (Horsti 2005, 136.) Hallinnan kehyksessä taas esitetään ratkaisuja uhkakehyksessä tuotettuun ”ongelmaan”. Esimerkiksi turvapaikanhaku määritellään lakiteknisenä ja hallinnollisena ongelmana, ja media omaksuu viranomaisten kielenkäytön. Media ei myöskään arvioi viranomaistahoja kriittisesti, vaan ikään kuin hyväksyy heidän sanomansa. Näin ollen aiheen ympärille ei mediaan muodostu monipuolista keskustelua. (Mt., 141.)

Horsti (2005) erittelee lisäksi muun muassa ihmisoikeuskehysten, joka tosin ei pääse yhtä suureen asemaan hänen tutkimassaan aineistossa. Ihmisoikeuskehys toimii ikään kuin vastalauseena uhkaa ja ongelmia rakentavia kehyksiä vastaan, ja nostaa esille ihmisoikeuskysymykset.

Kuitenkin ihmisoikeuskehys tullaan usein esittäneeksi varsin epävarmana tai se jopa kumotaan saman artikkelin sisällä muiden kehysten avulla. (Horsti 2005, 154–155.) Vertailen työnsäni myöhemmin Horstin kehyksiä sekä tutkimieni artikkelien sisältöihin että laajempiin tulkitsemiini kertomuksiin. Kehyksiä voikin ajatella eräänlaisina asemina, jotka osaltaan rakentavat representaatiota maahan muuttaneista.

Maahanmuuton ja median suhteiden keskeisiin tutkijoihin kuuluvat myös Maria Maasilta sekä Kaarina Nikunen, jotka ovat yhdessä toimittaneet teoksen *Pakolaisuus ja tunteet* (2018). Teoksessa tarkastellaan pakolaisuuden, median ja tunteiden yhteyksien merkityksiä erilaisista näkökulmista. Keskeiseen asemaan nousee merkittäväksi poliittisen keskustelun areenaksi muodostunut sosiaalinen media, jossa käsitellään myös pakolaisuuden kysymyksiä monenlaisin tavoin. Teoksessa *Pakolaisuus ja tunteet* tarkastelun kohteina ovat lisäksi esimerkiksi dokumenttielokuvat, romaanit sekä tosi-tv. Teoksen yksi keskeisistä käsitteistä on solidaarisuus, jota tarkastellaan laajana yhteiskunnallisena ilmiönä. Olennaista on ymmärtää, että solidaarisuuden kuvastojen taustalla vaikuttavat poliittinen ilmapiiri, yhteiskunnan rakenteet sekä medialous (mt., 12).

Toisin sanoen, solidaarisuus ei ilmiönä ole ainoastaan positiivinen ja vilpiton, vaan myös ongelmallinen.⁷ Teoksessa tarkastellaan lisäksi, miten media muokkaa tunteita tiettyjen moraalisten järjestysten osaksi. (Maasilta & Nikunen 2018, 7–8.) Tällainen tunteisiin keskittyvä tutkimus on paikallaan juuri sosiaalisen media aikakaudella, jossa jaetaan omia kokemuksia ja niiden mukana tunteita. Tunteet ymmärretäänkin tutkimuksessa osana tunnetaloutta, jossa ne ovat osa merkityksen muodostusprosessia eivätkä pelkkiä sisäisiä reaktioita ulkoisiin ärsykeisiin (mt., 14). Tunteiden merkitys korostuu kohdeaineistoni yksilökertomuksissa, joihin paneudun luvussa viisi.

Maahan muuttaneista uutisointia on tutkittu myös aihealueittain. Koska vuonna 2019 käytiin eduskuntavaalit, päätyi kohdeaineistooni myös artikkeleita liittyen eduskuntavaaleihin ja maahanmuuttoon yleisesti poliittisena aiheena. Nimenomaan median tapaa käsitellä maahanmuuttoa poliittisena aiheena onkin Suomessa tutkittu laajasti. Esimerkiksi edellä mainitun

⁷ Kaarina Nikunen paneutuu solidaarisuuteen osana mediaa tarkemmin teoksessaan *Media Solidarities. Emotions, Power and Justice in the Digital Age* (2019).

Mari Maasillan toimittama *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit* (2012) tutkii maahanmuuton ja median yhteyttä vaalien aikaan. Se luo monipuolisen katsauksen vuoden 2011 eduskuntavaalien ympärillä käytyyn maahanmuuttokeskusteluun: analyysin kohteiksi pääsevät sanomalehdet, verkkokeskustelut, blogit ja muu sosiaalinen media sekä televisio.

Tutkimuksen perusteella suomalaisen journalismin tapa käsitellä maahanmuuttoa ja siihen liittyviä aiheita on ollut pääosin korrekti, ja avointa rasismia on esiintynyt melko vähän. Tähän poikkeuksen ovat tehneet lähinnä yleisönosastokirjoitukset. Kuitenkin journalismissa on havaittu useita rakenteellisia vinoutumia, jotka ovat synnyttäneet negatiivista käsitystä maahanmuutosta sekä maahan muuttaneista. (Maasilta 2012, 13–14.) Tällaisiin journalismin rakenteisiin kiinnitän myös itse huomiota työssäni. Työssäni väitän esimerkiksi, että erilaiset mallitarinat maahan muuttaneista ovat ongelmallisia representaation näkökulmasta: esittämällä tietty maahan muuttaneiden ”ryhmä” malliesimerkkinä asetetaan muut maahan muuttaneet epäedulliseen asemaan.

Myös Suvi Keskinen (2009) on tutkinut maahanmuuttokeskustelun politisoitumista kunnallisvaalien 2008 ja eurovaalien 2009 aikaan median välittämänä ilmiönä. Hän analysoi niitä puolueiden näkemyksiä maahanmuutosta, jotka päätyivät julkiseen keskusteluun. (Mt., 39.) Tutkimuksessa analysoitava aineisto on koottu seuraamalla systemaattisesti *Helsingin Sanomien* uutisointia koskien maahanmuuttokeskustelua tietyllä aikavälillä sekä lukemalla puolueiden maahanmuuttoaiheisia kannanottoja sekä ohjelmia (mt., 45).

Keskisen mukaan maahanmuuttokeskustelu koki tutkimusaikana muutoksen, ja maahanmuuttokeskustelussa esiintyi rinnakkain maahanmuutonvastaista, rasistista ja maahanmuuttopolitiikka arvostelevaa puhetta. Myöhemmin keskustelussa ilmeni myös pohdintoja siitä, mitä ja miten maahan muuttaneista puhutaan. (Keskinen 2009, 41.) Pohdinta siitä, miten puhutaan ja ennen kaikkea miten saa puhua on nykypäivänä tuttua monien eri aiheiden – maahanmuuton mukaan lukien – kohdalla. Etenkin sosiaalisessa mediassa näkyy runsaasti ”mitään ei enää saa sanoa” -tyylistä kommentointia. Aihe on kuitenkin itsessään niin laaja, että en työssäni mene siihen tarkemmin.

Uutta tutkimustietoa maahanmuuton ja median yhteydestä tuotetaan jatkuvasti. Tekeillä on esimerkiksi Elina Tolosen johtama tutkimushanke Oulun seksuaalirikosepäiltyjen uutisoinnista. Hankkeessa tutkitaan miten suomalainen uutismedia uutisoi vuonna 2018 Oulussa ulkomaalaistaustaisten miesten epäillyistä seksuaalirikoksista. Tutkimuksessa analysoidaan laadullisen ja määrällisin sisällönanalyysin avulla uutisia kolmessa sanomalehdessä: *Kalevassa*, *Helsingin Sanomissa* sekä *Iltalehdessä*. Tämän lisäksi tutkimuksessa analysoidaan Suomi 24:ssä käytyä keskustelua aiheesta, tarkastellaan suomalaisten vastamediasivustojen uutisia sekä haastatellaan muun muassa tapaukseen osallisia poliitikkoja sekä toimittajia. (*Tutkimuskeskus COMET.*)

Tolosen johtama hanke tutkiikin aihetta hybridin ympäristön kehyksessä, jossa ei vain journalismi vaan myös erilaiset vastajulkisuudet ja sosiaalinen media määrittelevät julkista keskustelua. (*Tutkimuskeskus COMET.*) Oulun seksuaalirikokset nousevat esiin myös *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* vuoden 2019 artikkeleissa. En kuitenkaan ota niitä käsittelyyn, sillä maahanmuuttotaustaisten seksuaalirikosten uutisointi on oma ilmiönsä, jota ei työni rajoissa voi käsitellä kattavasti.

Aiemman tutkimuksen esittely osoittaa, millaisin eri näkökulmin maahan muuttaneiden esittämistä mediassa on tutkittu. Toisaalta aiemman tutkimuksen tarkastelu osoittaa myös aiheen kirjallisuustieteellisen tutkimuksen puuttumisen. Seuraavaksi siirryn problematisoimaan maahanmuuttoaiheeseen liittyviä käsitteitä, sekä perustelen omassa työssäni käyttämäni käsitteiden valintaa.

2.2 Kenestä on keskustelussa kyse: käsitteiden ongelmallisuus

Koska keskityn maahan muuttaneiden asemointiin, on olennaista tarkastella, millä eri käsittein maahan muuttaneet asmeoidaan puhuttaessa maahanmuutosta. Bambergin (2004, 9) asemoinnin mallin analyysin lähtökohta onkin teksti ja esimerkiksi sen sisältämät sanamuodot. Näin ollen käsitteillä voidaan asemoida henkilö tarinan tasolla osaksi jotakin ryhmää tai sen ulkopuolelle: ikään kuin tarinan päähenkilöksi tai sivulliseksi.

Selkeästi eniten esiintyvä käsite *Ylen ja Helsingin Sanomien* artikkeleissa on maahanmuuttaja. Sama käsite on myös vakiintunut yleiskieleen. Maahanmuuttaja viittaa henkilöön, joka muuttaa tai on jo muuttanut kyseessä olevaan maahan (*Kielitoimiston sanakirja* 19.2.20). Lisäksi Väestöliiton mukaan "[m]aahanmuuttajalla voidaan joskus viitata myös sellaiseen henkilöön, joka on syntynyt Suomessa, mutta jonka vanhemmat tai toinen vanhemmista on muuttanut Suomeen (ns. *toisen sukupolven maahanmuuttaja*)" (Miettinen 2020). Käsitteenä maahanmuuttaja on siis hyvin epämääräinen ja monimerkityksinen.

Ilmaisia "maahanmuuttaja" onkin tutkimuskirjallisuudessa kritisoitu verrattain paljon. Sitä on sanottu käytettävän muun muassa loukkauksena tai sopimattomasti (Rastas, Huttunen & Löytty 2005). Eila Rantonen (2010) taas kritisoi käsitettä maahanmuuttaja sanoen, että siihen liittyy kielteisiä mielikuvia ja se käsittää henkilön, jopa hänen mahdolliset jälkeläisensä, ikuisena muukalaisena. Sana maahanmuuttaja viittaakin aktiiviseen toiminnan tilaan, jossa ihminen ikään kuin vieläkin tekee muuttoa kyseessä olevaan maahan. Maahanmuuttajan sijaan voidaan käyttää esimerkiksi käsitettä maahan muuttanut, joka puolestaan merkitsee muuton jo loppuneen. (Mt., 184.) Toisaalta myös käsite maahan muuttanut voi aiheuttaa saman ongelman kuin maahanmuuttaja, mikäli sillä viitataan Suomessa syntyneisiin ihmisiin, joiden suvussa on maahanmuuttotusta. Tällöin Suomessa syntynyt ihminen merkitään suomalaisuuden ulkopuoliseksi, *toiseksi*.

Toinen käsite, jota on käytetty maahanmuuttajan sijaan, on uussuomalainen. Maahanmuuttajien ja heidän lastensa nimittäminen uussuomalaisiksi painottaa, että he tuovat Suomen kulttuuriin uusia näkökulmia. Tässäkin on kuitenkin ongelmia, sillä se kiinnittyy nationalistisiin puhetapoihin. (Rantonen 2010, 184.) Lisäksi uussuomalainen käsitteenä jälleen merkitsee ihmisen olevan jotenkin erilainen kuin kantasuomalainen.

Kantasuomalainen taas viittaa yksilöön Suomen kantaväestöstä ja se toimii vastakohtana maahanmuuttajalle (*Kielitoimiston sanakirja* 19.2.2020). Kuka sitten on osa Suomen kantaväestöä? Tähän kysymykseen vastaaminen vaatisi yksilöiden sukutaustan perinpohjaista selvittämistä, jota tuskin monesti – jos koskaan – tehdään henkilöön kantasuomalaisena viitatessa.

Suomeen on kautta aikojen muuttanut ihmisiä muista maista, jotka kuitenkin nykyään mielletään kantasuomalaisina. Tästäkin syystä ihmisten jakaminen uus- ja kantasuomalaisiin on lähinnä keinotekoisia ja hataraa.

Monessa *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* artikkelissa käsite kantasuomalainen toimii keinona tehdä eroa Suomen kantaväestön ja maahan muuttaneiden välille. Näin ollessa se toimii ikään kuin keinona järjestää tekstiä ja pitää lukija perillä siitä, mistä puhutaan. Eron merkitsemisellä luodaan siis merkitys. Monesti kantasuomalainen esiintyy artikkeleissa kuitenkin myös suomalaisen synonyymina. Tällöin sen käyttö muuttuu erityisen ongelmalliseksi. Kun artikkeleissa tehdään eroa kantasuomalaisten ja maahan muuttaneiden välille, sekä samalla käytetään käsitteitä suomalainen ja kantasuomalainen rinnakkain, annetaan ymmärtää, ettei maahan muuttanut koskaan voi olla suomalainen. Näin maahan muuttanut on jälleen suomalaisuudesta ulkopuolinen, *toinen*. Voisikin olla syytä pohtia, mitä muita käsitteitä suomalaisuudesta voisi käyttää ja kuinka usein selkeä eronteko maahan muuttaneiden ja kantasuomalaisten välille todella on tarpeen.

Sen lisäksi, että suomalaisuuteen liittyvät käsitteet sekoittuvat artikkeleissa, käy niin myös maahan muuttaneisuuteen liittyvien eri käsitteiden kanssa. Siihen, että ihminen muuttaa toiseen maahan on useita mahdollisia syitä: työperäinen maahanmuutto, turvapaikanhaku, pakolaisuus, perheen perässä muutto ja niin edelleen. Osa maahan muuttaneista on siis esimerkiksi pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. Kaarina Nikunen (2019) on kiinnittänyt huomiota siihen, miten mediassa ja yleisessä keskustelussa maahan muuttaneisuuteen viittavia käsitteitä sekoitellaan ja käytetään vaihtelevin tavoin eri yhteyksissä. Hänen mukaansa esimerkiksi käsitettä pakolainen käytetään usein ilman yhteyttä YK:n määritelmään tai viralliseen pakolaisstatukseen. Todellisuudessa pakolainen viittaa henkilöön, joka on vainon takia joutunut jättämään kotinsa, kun taas turvapaikanhakijalla viitataan turvapaikkapäätöstä odottavaan henkilöön. (Mt., 63.) Tällaista käsitteiden sekoittelua on havaittavissa myös *Helsingin Sanomilla* ja *Ylellä*, mihin palaan myöhemmin työssäni käsitellessäni toiseutta.

Pohtiessani, mitä käsitteitä työssäni käytän, on toiseuden kysymys keskeinen. Tutkittavan toiseutta on pohtinut myös Mika Hallila (2007). Hallila pohtii Liisa Saariluoman (2000) innoittamana sitä, miten tutkijan tulisi ymmärtää tutkittavaa kohdetta historiallisesti anakronistisia

tulkintoja välttämällä. Hän nostaa esille, että kohteen toiseutta koskevat ongelmat ilmenevät dialogisuhteessa, jossa käsittein toimiva tutkija käyttää määrittelyvaltaansa suhteessa kohteeseen. (Hallila 2007, 70.) Hallila pohtii siis myös valtaa, vaikkakin hän pohtii kaunokirjallisuutta ei-fiktiivisen aineiston sijaan.

Kysymyksiä, joita itse pohdin johtuen siitä, että aineistoni käsittelee todellisia henkilöitä, onkin pohdittu myös fiktion kohdalla. Hallilan (2007) mukaan kirjallisuudentutkijat kohtaavat *toisen* eli kaunokirjallisen tekstin diskurssina, joka on kiinnitetty kielellä. Kaunokirjallisen tekstin ja sen tutkijan vuorovaikutussuhde on monimutkainen juuri tekstin luonteen takia, jota ymmärtääkseen tarvitsee aina jonkin teoreettisen oletuksen. Teksti ei ole vain olemassa ennen kuin lukijat ja tulkitsijat tekevät sen – näin ollen tutkija käyttää aina määrittelyvaltaa. (Mt., 73–75.)

Analysoimani tekstit ovat ei-fiktiivisiä ja niissä esiintyvät henkilöt todellisia, mikä on otettava huomioon pohtiessa tekstien tulkintaa. Kysynkin, tulkitseeko lukija jo olemassa olevan todellisen henkilön tietynlaiseksi lukiessaan journalistisia artikkeleita. Väitän, että artikkeleissa esiintyvät henkilöt ovat lopulta eri henkilöitä kuin lukijan heistä luomat tulkinnat: heistä tulee monesti siis ikään kuin fiktiivisiä hahmoja. Tästä saattaa muodostua ongelmia, esimerkiksi kun lukija ei itse ymmärrä tehneensä tulkintaa vaan ottaa lukemansa totuutena. Esimerkiksi lukijan tulkitessa artikkelissa esitetyn maahan muuttaneen olevan uhkaava, saattaa hän heijastaa tämän ajatuksen todellisiin kohtaamiinsa maahan muuttaneisiin ja purkaa mielikuvansa rasismina.

On selvää, että työni aiheeseen liittyvät käsitteet ovat ongelmallisia monella tapaa, ja neutraalia sävyä on vaikea tavoittaa. Kun on kyse ihmisten identiteettiin ja kokemukseen liittyvistä kysymyksistä, on lopullinen määrittelyvalta henkilöllä itsellään. Ei voida esimerkiksi olettaa, että ”toisen sukupolven maahan muuttanut” kokee olevansa suomalainen, sillä hän saattaa lisäksi kokea olevansa osa vanhempiansa synnyinmaan kansalaisia. Yhtä lailla ei voida olettaa, että kaksi vuotta sitten Suomeen muuttanut henkilö ei kokisi olevansa suomalainen. Koska työni keskittyy tekstiin ja siitä asemoinnin mallin kautta löytyviin asemiin, en lähde pohtimaan henkilöiden todellisesta identiteettiä tai taustaa. Työssäni käytänkin käsitettä maahan muut-

tanut puhuessani ihmisistä, jotka *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* artikkeleissa *esitetään* maahanmuuttajina. Lisäksi käytän käsitettä kantasuomalainen viitatessani niihin henkilöihin, jotka artikkeleissa taas *esitetään* kantasuomalaisina.

3 Tiedostavuutta ja toiseutta: *Ylen ja Helsingin Sanomien* asemointia

Bambergin asemoinnin mallissa keskeistä on vuorovaikutustilanne, sillä se olettaa, että kertomuspuhe syntyy tilannekohtaisesti ja vuorovaikutuksellisesti (Bamberg 2004, 3). Vuorovaikutus- tai kertomistilanne vaikuttaa siihen, miten henkilöt asemoituvat ja toisaalta asemoivat muita. Tutkimuksessani varsinaista kertomistilannetta on hankala paikantaa, sillä en analysoi suoria suullisia kertomistilanteita.

Koska tutkin *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* verkossa julkaisemia artikkeleita, tulkitseen kertomistilanteeksi julkaisualustan. Siellä ”kertoja” eli toimittaja tai toimitus kertoo yleisölleen eli lukijoille. Näin ollen verkkojulkaisun erityisominaisuudet sekä itse mediat on asemoinnin mallia sovellettaessa otettava huomioon.

Tässä luvussa keskityn tarkastelemaan *Yleä* ja *Helsingin Sanomia* medioina. Tarkastelen niiden tapansa asemoitua suhteessa maahanmuuttoaiheeseen ja sitä, ketkä ylipäänsä niissä esittävät maahan muuttaneina. Toisin sanoen, ketkä *Yle* ja *Helsingin Sanomat* asemoivat maahan muuttaneiksi.

3.1 Maahanmuuttoaihe *Ylellä* ja *Helsingin Sanomilla*

Medialla on keskeinen rooli julkisen keskustelun määrittäjänä. Varsinkin laajalevikkiset mediat, kuten tutkimani *Yle* ja *Helsingin Sanomat*, voivat antaa painoarvoa valituille aiheille ja näkökulmille sekä päinvastoin jättää jotkut vähemmälle huomiolle. Mediat toimivatkin monesti niin sanottuina *ensisijaisina määrittäjinä*. Ensisijainen määrittäjä pääsee ensimmäisenä määrittämään sen, mikä esimerkiksi ongelma on, ja näin kaiken tulevan keskustelun tulisi jotenkin ottaa kantaa tähän, vaikka aihetta lähestyisikin eri näkökulmasta. Sen sijaan, jos näin ei tehdä, voidaan keskustelua kritisoida ongelman välttelystä tai sen kieltämisestä. Keskeistä on, että taho pääsee tähän ensisijaisen määrittäjän rooliin juuri valta-asemansa vuoksi. (Hall ym. 1978, 58–59.) On siis syytä tutkia, miten *Yle* ja *Helsingin Sanomat* asemoivat itsensä suhteessa maahanmuuttoaiheeseen ja miten ne määrittelevät maahan muuttaneen.

Helsingin Sanomat näyttää tiedostavan maahan muuttaneen representaation liittyviä ongelmia artikkelissa, jossa Venäjän Karjalasta kotoisin olevasta maahan muuttaneesta sanotaan seuraavaa: ”Tilastojen valossa Spazheva on melko tyypillinen maahanmuuttaja – mutta kun ajattelemme maahanmuuttajia, useimmat meistä eivät ajattele ensimmäiseksi häntä” (HS1). Artikkeleihin liitettyssä kuvassa valkoinen Spazheva istuu tietokoneen ääressä työpaikallaan, ja kuvatekstissä toistetaan hänen kertomuksensa tyypillisyyttä: ”Tyypillinen maahanmuuttotarina voi näyttää esimerkiksi tältä” (HS1).

Artikkelissa *Helsingin Sanomat* näyttää siis kiinnittävän huomionsa samaan ongelmaan, jota itse tässä työssäni käsittelem: valkoinen venäläissyntyinen ei tule monelle ensimmäisenä mieleen ajatellessa maahan muuttanutta. *Helsingin Sanomat* asemoi itsensä tiedostavaksi, tilanteen kokonaiskuvan hahmottavaksi mediaksi, joka ei määrittele maahan muuttaneiksi ainoastaan esimerkiksi vuonna 2015 saapuneita turvapaikanhakijoita. Artikkelissa huomautetaankin, että ”[t]urvapaikanhakijoiden suuri määrä vuonna 2015 vaikuttaa maahanmuuttokeskusteluun edelleen, vaikka turvapaikanhakijat ovat tätä nykyä vain pieni osa suomalaisen maahanmuuton kokonaiskuvasta” (HS1).

Samanlaisia tiedostavuutta ja vakuuttavuutta luovia artikkeleita löytyy *Helsingin Sanomilta* muitakin⁸. Eräässä julkaisemassaan artikkelissa *Helsingin Sanomat* pohtii, ”[m]iten maahanmuuttajien asema on muuttunut viime aikoina” (HS2) eli millainen on maahan muuttaneen asema yhteiskunnallisessa keskustelussa ja mediassa. Juttua varten on haastateltu muun muassa aiemmin mainitsemiani tutkijoita Kaarina Nikusta sekä Suvi Keskistä, ja esille nousee myös väite maahan muuttaneen ei-valkoisuudesta:

Usein maahanmuuttajista puhuttaessa puhutaankin itse asiassa suomalaisista.

”Maahanmuuttaja-sana arvottaa ja erottaa tiettyä ihmisjoukkoa muista”, Nikunen toteaa.

⁸ Ks. esim. *Helsingin Sanomat* 2.1.19 ” Presidentti Niinistön kommentit maahanmuuttajien vastuusta saavat tukea ja kritiikkiä – ’Tällainen jaottelu on vaarallista’, sanoo kansalaisjärjestön johtaja” ja 15.1.19. ” ’Kun asiaan liittyy ulkomaalaisia, keskustelu muuttuu kuin taikauskusta’ – HS kysyi tutkijoilta, miten media on hoitanut Oulun seksuaalirikos uutisoinnin”.

”Ymmärrys siitä, ketkä kuuluvat suomalaisuuden piiriin, eli ketkä sisä- ja ulkoryhmään, ilmenee muun muassa puhettavassa ’kantaväestöstä’ ja ’maahanmuuttajista’”, Liban Sheikh kertoo.

Jälkimmäinen termi luokittelee kaikki ei-valkoiset ihmiset yhteen massaan.

(HS2)

Tämänkaltaisilla artikkeleilla *Helsingin Sanomat* asemoi itseään suorastaan maahanmuuttoaiheisten artikkeleiden edelläkävijäksi. Lisäksi se antaa tilaa tieteellisille äänille, jotka taas vaaleutisten aikakautena asemoivat sitä luotettavaksi ja jopa suhteellisen objektiiviseksi. Kyseinen artikkeli tiedostaa kuitenkin myös toiseuttamisen ongelmia, mikä läpinäkyvyydellään entisestään lisää sen vakuuttavuutta: ”Maahanmuuttajat saavat usein mediassa äänen vain silloin, kun kysytään rasismista tai muista maahanmuuttajien ongelmista. Tavallaan tämäkin kirjoitus vahvistaa siis jo olemassa olevaa ongelmaa” (HS2).

Tällaiset mediaa analysoivat artikkelit ovat työni aiheen kannalta silmiinpistäviä, sillä niissä tutkitaan mediaa pitkälti samoista lähtökohdista kuin itse työssäni tutkin: millaisissa asemissa maahan muuttaneet mediassa esitetään. Tällaisten artikkelien pohjalta voisi myös olettaa, että *Helsingin Sanomat* välttää esiin nostetut virheet omassa uutisoinnissaan. Näin ei kuitenkaan tapahdu, kuten myöhemmin tulen osoittamaan.

Ylen artikkeleissa taas on esimerkiksi maahan muuttaneisiin kohdistuvaa rasismia ja vihapuhetta käsitteleviä artikkeleita⁹, mutta mediaa analysoivia artikkeleita ei kohdeaineistossani esiinny samalla tavalla kuin *Helsingin Sanomissa*. *Yle* ei asemoi itseään tiedostavammaksi suhteessa muihin medioihin tai muuten reflektoi omaa journalismiaan. *Helsingin Sanomien* tapaisia tieteellisiä ääniä ei myöskään esiinny yhtä selkeästi.

Ylen ja *Helsingin Sanomien* asemaa suhteessa maahanmuuttoaiheeseen voi analysoida myös tarkastelemalla artikkeleiden lopussa olevia ”lue aiheesta lisää” -tyylisiä kategorioita. *Ylen* artikkelien lopussa esiintyy eräänlaisia tageja, joita klikkaamalla lukija ohjataan samankaltaisten

⁹ Ks. esim. *Yle* 26.8.19 ”Millaista on työpaikkojen rasismi? Työilmapiiri paranisi, jos ymmärtäisimme, että rasisteja eivät ole ne toiset vaan myös minä” sekä *Yle* 21.11.19 ”Piilorasismia opinto-ohjauksessa, vaikeuksia kielen kanssa – ulkomaalaistaustaisen polku korkeakouluun on usein kivinen, selviää raportista”.

artikkelien pariin. Vastaavat tagit löytyvät *Helsingin Sanomien* artikkelien lopussa olevan ”artikkeliin liittyviä aiheita” otsikon alta.

Näitä tageja tarkastellessa vaikuttaa *Yle* tiedostavammalta *Helsingin Sanomiin* verrattuna. Useimmissa kohdeaineistoni *Ylen* artikkeleissa tageja on runsaasti, noin 5–8. Luonteeltaan ne ovat spesifejä, ja niissä esiintyy usein esimerkiksi artikkelissa esiintyvien maahan muuttaneiden lähtömaa. Näin *Yle* ei siis vain kategorisoi kaikkia maahan muuttaneita yhden ”maahanmuutto”-kategorian alle, vaan tarkentaa sitä muiden kategorioiden avulla. *Helsingin Sanomilla* kategorioita on huomattavasti vähemmän, ja usein niissä esiintyvät kategoriat ”maahanmuutto” ja ”turvapaikanhakijat”. *Ylen* käyttämiä maakategorioita ei ilmene.

Bambergin asemoinnin mallin kautta näitä edellä mainittuja kategorioita voidaan analysoida tasolla kaksi eli kerronnan ja vuorovaikutuksen tasolla. Tarkempi katsaus siihen, miten tarina vuorovaikutuksellisesti kiinnitetään asemoinnin tasolla kaksi, voi olla hyvin olennaista sille, mitä tarina merkitsee kertojalleen ja hänen yleisölleen (Bamberg 2004, 14). *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* kategoriat kertovat yleisölle eli lukijoille, mistä aiheesta on kyse: ne ovat siis osa toimituksen tavasta asemoida aihe yleisölle eli lukijoille.

Seuraavaksi sovellan asemoinnin mallia artikkelien kuvitukseen muodostaakseni tarkemman kuvan siitä, ketkä *Yle* ja *Helsingin Sanomat* esittävät maahan muuttaneita. Ketkä ovat siis henkilöt, jotka maahanmuuttoaiheen sisällä nähdään maahan muuttaneina.

3.2 Maahan muuttaneen stereotyyppi

Kuten edellisessä alaluvussa analysoimani artikkelien kategoriat, myös kuvat ovat erityisen merkittäviä verkossa julkaistuissa artikkeleissa. Verkkomuoto mahdollistaa artikkelin nopean ja helpon jakamisen lukijan omaan sosiaaliseen mediaan – mahdollisesti lukijan omien kommenttien saattamana. Näissä julkaisuissa taas näkyy otsikon lisäksi artikkelin mahdollinen kuva. Lisäksi artikkelien nopea selailu on yleistä verkossa, jolloin lukijalle korostuvat otsikko, kuvat sekä leipätekstistä erotetut katkelmat.

Ennen kuvien analyysia on kuitenkin syytä mainita kuvan ja sanan yhteydestä. Kuva on itsessään oma tekstinsä, mutta työssäni tärkeää on juuri kuvien yhteys artikkeleihin, joissa ne esiintyvät, sekä maahanmuuttoaiheeseen. Kirjallisuudentutkija Kai Mikkosen (2005, 13) mukaan kuva ja sana esiintyvät harvoin ilman toisiaan, esimerkiksi lehtikuvilla on usein kuvatekstinsä. Kuvan ja sanan suhdetta on hahmoteltu usein erilaisin tavoin, joista yksi on kuvan ja sanan yhdistelmä *poikkiviittauksena*. Tässä eri vuorovaikutuksen muodot toteutuvat luonnollisesti samassa teoksessa. Poikkiviittauksia edustavat muun muassa kirjojen kuvitukset, taulun nimi sekä valokuvajournalismi. (Mt., 21–22.) Myös tutkimieni artikkelieni kuvat voidaan siis nähdä edustavan tätä kuvan ja sanan suhteen tyyppiä, sillä artikkeleissa teksti ja kuvat esiintyvät yhdessä ilman selvää erontekoa.

Median tavalla esittää maahan muuttaneet kuvituksen kautta on merkitystä: mediassa esiintyvät kuvat maahan muuttaneista luovat osaltaan stereotyyppiä maahan muuttaneesta ja määrittelevät, ketkä nähdään maahan muuttaneita maahanmuuttoaiheen sisällä. Medialla onkin merkittävä rooli sen määrittämisessä, mitkä ovat keskeisiä ilmiöitä yhteiskunnassa, ja miten näitä tulisi ymmärtää (Hall ym., 1978, 56–57). Väitän, että lähes poikkeuksetta maahan muuttanut esitetään ei-valkoisena henkilönä, mikä taas ylläpitää ikuisen maahan muuttaneen ongelmaa. Kun media jatkuvasti painottaa maahan muuttaneiden ei-valkoisuutta, on ei-valkoisen suomalaisen vaikea välttää tulevansa luulluksi maahan muuttaneeksi.

Vaikka *Yle* ja *Helsingin Sanomat* asemoivat itsensä eri tavoin muihin medioihin ja maahanmuutosta uutisointiin, eivät niiden asemat itse maahan muuttaneisiin poikkea paljon toisistaan. Artikkeleissa muun muassa kierrätetään samoja kuvia, mikä muodostuu representaation kannalta joissakin tapauksissa ongelmalliseksi. Kuvien kierrättäminen ja arkistokuvien käyttö on toki yleistä journalismissa jo taloudellista syistä. Kuitenkin, kun mukaan tulee kysymys etnisyydestä ja vähemmistöistä, voi kuvien käytöllä olla toiseuttavia seurauksia.

Tämä kuvien kierrättäminen on erityisen ongelmallista *Ylellä*, jossa samoja kuvia on liitetty aiheiltaan hyvin erilaisiin artikkeleihin. Esimerkkinä tästä toimii *Ylen* maahanmuuttoaiheisissa artikkeleissa kiertävä kuva ei-valkoisista miehistä seisomassa ulkona (kuva1). Kyseinen kuva

löytyy yhteensä neljästä artikkelista¹⁰, joista vanhin on vuodelta 2016. Kuvan ottamispäivästä ja kuvan miesten todellisesta taustasta ei ole lukijalle minkäänlaista selvyttä, vaan kuva toimii artikkeleissa ainoastaan kuvituksena. Artikkeleissa kerrotaan turvapaikkakeskuksista, sekä eräässä venäjänkielisessä artikkelissa siitä, miten hankalaa marokkolaisten on saada turvapaikka Suomessa. Kuvan miehiin viitataan artikkeleissa eri tavoin: heidät nimetään niin turvapaikanhakijoiksi, pakolaisiksi kuin marokkolaisiksi. Näin ollen miehet, joiden alkuperästä ei ole tietoa, joutuvat *Ylen* artikkeleissa edustamaan useita eri ryhmiä.

Kyseisellä kuvalla löytyy lisäksi hakutuloksena *Ylen* selkosuomiseen tv-uutiseen Turun puukotuksista vuonna 2017. Ohjelman katseluaika on päättynyt, joten kuvan esiintymistä siinä ei pääse varmistamaan. Kuitenkin jo se, että kyseinen uutinen nousee kuvalla tehdyssä haussa, on hälyttävää. Kuvan liittäminen rikosuutiseen rakentaa maahan muuttaneista kuvaa uhkaavina ja vaarallisina, mikä taas vahvistaa julkisen keskustelun kärjistyneitä, rasistisia mielipiteitä.

Kuvaa voidaan tarkastella myös Bambergin kerronnallisen asemoinnin mallin avulla. Tämä vaatii jälleen mallin soveltamista ja jo itsessään kuvan lukeminen kertomuksena ei ole yksiselitteistä. Mikkonen (2005) huomauttaa, että ajatellessa kuvallisen kertomuksen mahdollisuutta on tarkasteltava kertomuksen vähimmäisedellytyksiä. Tärkeitä kysymyksiä ovat etenkin kertomuksen ajan kaksoisjäsenyys, kertojan olemassaolo sekä tapahtumien ketju tai konflikti. Ratkaisu näihin kysymyksiin löytyy *fokalisaation* käsitteestä, jonka visuaalinen vastine on *näkökulman* käsite. Mikkosen mukaan fokalisaation käsitteen soveltaminen kuviin on usein yksinkertaisempaa kuin etsiä kuvista esimerkiksi kertojaa. (Mt., 187–188.)

Kuvissa on aina yksi tai useampi näkökulma, joihin saattaa sisältyä katsomisjärjestykseen liittyviä ohjeita. Tällaisia ovat esimerkiksi kuvan esittämisen tilan jakavat perspektiivit, kuten etualan ja taustan välinen suhde. Myös kuvassa esitettyjen henkilöiden tai sen katsojien näkökulmasta voi saada käsityksen. Fokalisaation käsite sopiikin kuvien tulkitsemiseen juuri sen vuoksi, että se vastaa kysymykseen tapahtuman katsojasta, kokijasta sekä katsojan asemasta.

¹⁰ *Yle* 13.6.16 "Seurakuntaopiston alaikäiset turvapaikanhakijat saavat jäädä Ruokolahdelle", *Yle* 21.8.17 "Marokkolaiset pakolaiset saavat harvoin turvapaikkaa Suomessa" (alkuperäinen venäjäksi, oma käänös), *Yle* 16.8.19 "Mikkeli ottaa vastaan jatkossa tuplasti enemmän pakolaisia" ja *Yle* 29.8.19, "'Suojaa, saniteettia ja sopuskaa' – Kajaanin vastaanottokeskus viettää 20-vuotisjuhlaa" (katsottu 27.2.20).

Toisin sanoen, kuka *katsoo* ja *kokee* tapahtumaa tai kerrottua sen sijaan, kuka sen *kertoo*. (Mikkonen 2005, 188–189.) Sovellankin asemoinnin mallia kuviin osittain näistä lähtökohdista.

Aiemmin mainitsemassani *Ylen* kuvassa ryhmä miehiä seisoo ulkona:



KUVA1 (*Yle*)

Kuten mainittu, merkitään kuvan miehet muun muassa turvapaikanhakijoiksi. Päättelenkin, että kuva on otettu turvapaikkakeskuksen pihalla. Tämä vaikuttaa asemoinnin mallin tarinan tasoon (asemoinnin mallin taso yksi). Kuvan miehet asemoituvat tarinan tasolla kahdella tapaa. Ensinnäkin heidän voidaan ajatella asemoituvan esimerkiksi sotaa paenneina uhreina, jotka nyt odottavat turvapaikkaa Suomesta: onhan turvapaikkakeskus juuri paikka, jossa esimerkiksi sodan vuoksi kotinsa jättämään joutuneet henkilöt odottavat turvapaikkaa.

Toisaalta kuvan henkilöt vaikuttavat joutilailta: he seisovat kädet taskuissa toimettomina, suurin osa pukeutuneina vain varvastossuihin ja collegehousuihin. Näin kuvan miehet asemoituvat myös osaksi ”elintasosurffari”-tarinaa, jota rasistiset ja ennakkoluuloiset äänet pitävät yllä.¹¹ Tämän tarinan mukaan turvapaikanhakijat saapuvat Suomeen väärin perustein ainoastaan kohottaakseen elintasoaan hyödyntämällä sosiaaliturvaa ja ovat toimettomia. Kuva siis

¹¹ ”Elintasosurffari”-tarinaa kertoo etenkin oikeistopuolue perussuomalaiset. Ks. esim. puolueen oman uutissivuston artikkeli ”Nyt se viimein myönnetään, suurin osa tulijoista elintasosurffareita” (11.11.2015), <https://www.suomenuutiset.fi/nyt-se-viimein-myonnetaan-suurin-osa-tulijoista-elintasosurffareita/>.

osaltaan vahvistaa myös tätä kertomusta, vaikka miesten todellisista tilanteista ei lukijalla ole minkäänlaista tietoa.

Tarkastellessa asemoinnin mallin kerronnan ja vuorovaikutuksen tasoa on kuvan raja-alue keskeinen. *Ylen* kuva (kuva1) on hieman heilahtanut ja siitä on rajattu pois ylävartalot. Näin katsojan huomio kiinnittyy miesten alavartaloihin, ennen kaikkea jalkoihin. Jalkoja ympäröi likainen maa, joka yhdessä jalkojen kanssa muodostaa kuvaan vaikutelman likaisuudesta. Kuvien henkilöistä kerrotaan lisäksi varsin epäinhimillisesti heidän jäädessä kasvottomiksi sekä nimettömiksi. Miehet kuvataan lisäksi ryhmänä, mikä taas puolestaan vahvistaa ”maahanmuuttajaryhmä”-ajatusta. Tämä voidaan liittää asemoinnin tasolle kolme, eli tässä työssä osaksi laajempaa maahan muuttaneiden esittämistä. *Ylen* kuva vahvistaa mielikuvia, joiden mukaan maahan muuttaneet ovat ryhmä – lisäksi vieläpä ryhmä ei-valkoisia.

Esimerkki kuvien kierrättämisestä ja ei-valkoisiin henkilöihin erilaisin käsittein viittaamisesta on myös *Ylen* artikkeleissa esiintyvä kuva kolmesta ei-valkoisesta nuoresta kauppakeskuksessa (ks. liitteet ”kuva2”). Kuva esiintyy kahdeksassa artikkelissa¹², joista yli puolet käsittelee maahan muuttaneiden kokemuksia yksinäisyydestä ja syrjinnästä. Muissa taas puhutaan ihmisten maahanmuuttoasenteita. Artikkeleissa ei siis esiinny edellisen esimerkin (kuva1) kaltaisia kyseenalaisia aiheita, vaan niissä puhutaan rasismia ja syrjintää vastaan.

Kuvan nuoriin viitataan kuitenkin artikkeleissa vaihtelevasti. Nuoret nimetään muun muassa maahanmuuttajiksi, ulkomaalaistaustaisiksi sekä ulkomaalaisiksi. Etenkin se, että nuorten kerrotaan olevan ulkomaalaisia, sulkee heidät pois suomalaisuudesta. Vaikka jotkut maahan muuttaneet toki ovat ei-valkoisia, niin on myös osa suomalaisista. Jatkuva maahan muuttaneiden esittäminen kuvien avulla ei-valkoisina vahvistaa mielikuvaa maahan muuttaneista nimenomaan ei-valkoisina, sekä samalla myös luo kuvaa suomalaisista valkoisina.

¹² *Yle* 11.3.19 ”Oulussa vietetään rasismia vastaan viikkoa – maahanmuuttajanuorten ohjaajan mukaan some on koventanut asenteita”, *Yle* 18.3.19 ”Evan kysely: Maahanmuuttoasenteet muuttuneet myönteisemmiksi – Oulun tapahtumat eivät vaikuttaneet asenteisiin mitenkään”, *Yle* 11.2.20 ”7000 ulkomaalaista puhui elämästä Suomessa: älä käänny lääkärin puoleen, monet kohtaavat syrjintää ja kärsivät yksinäisyydestä” (alkuperäinen venäjäksi, oma käännös), *Yle* 11.2.20 ”Yli 6 800 ulkomaalaista kertoi hyvinvoinnistaan Suomessa – Tutkimuspäällikkö: ”Yksinäisyyden kokeminen on jopa lisääntynyt”, *Yle* 11.2.20 ”THL: Loneliness rising among foreign-born population” ja *Yle* 11.2.20 ”Ulkomaalaisten syrjintäkokemukset”.

Yhtä lailla kuin maahan muuttaneiden jatkuva esittäminen ei-valkoisina luo kuvaa suomalaisista valkoisina, niin myös suomalaisten esittäminen valkoisina vahvistaa mielikuvaa maahan muuttaneista ei-valkoisina. Tämä piirre nousee esiin etenkin kohdeaineistoni *Helsingin Sanomien* artikkeleissa. Vaikka *Helsingin Sanomat* asemoi itsensä tiedostavaksi ja inklusiiviseksi mediaksi, päätyy myös se pitkälti representoimaan maahan muuttaneet ei-valkoisina ja suomalaiset valkoisina.

Suomalaisten merkitään olevan valkoisia esimerkiksi artikkeleissa, joissa käsitellään kansuomalaisten ja maahan muuttaneiden syntyvyyseroja. Kaikissa näissä artikkeleissa on kuvituksena kuvia valkoisista vauvoista (ks. Liitteet "kuva3", "kuva4" ja "kuva5"). Kuvateksteissä vauvoihin viitataan suomalaisina, muun muassa kertomalla että "suomalaiset naiset synnyttävät keskimäärin 1,4 lasta elämänsä aikana" ja "[s]uomalaistaustaisten naisten kokonaishedelmällisyysluku on pienentynyt tuntuvasti". Vaikka näissä artikkeleissa myös painotetaan, että maahan muuttaneet ovat heterogeeninen ryhmä ja että maahanmuuttotaustaisten syntyvyyksissä on eroja, on väri jälleen vahvasti läsnä: artikkeleissa representoidaan suomalaiset valkoisina, mikä taas puolestaan luo kuvaa maahan muuttaneista ei-valkoisina.

Huomionarvoista on, että yhdessä näissä edellä mainituissa artikkeleissa suomalaiskuvaan liitetään myös uskonto. Artikkelissa puhutaan syntyvyyden lisäksi kuolleisuudesta ja vauvakuuvan viereen on liitetty kuva hautausmaalla olevasta rististä (ks. Liitteet "kuva4"). Uskonnon lisääminen suomalaisuuden representaatioon on merkittävä ajassa, jossa ihmiset kokevat Suomessa rasismia myös uskontonsa vuoksi. Näin näyttää olevan etenkin muslimien kohdalla, jotka valitettavan usein muun muassa sosiaalisessa mediassa liitetään rassistisesti esimerkiksi terrorismiin. Risti on tunnettu symboli paitsi uskonnolle yleensä, etenkin kristinuskolle. Näin suomalaisuuteen liitetään artikkelissa myös kristinusko, mikä taas asemoi esimerkiksi juuri islaminuskoiset suomaisuuden ulkopuolelle. Etenkin valkoisen vauvan vieressä risti herättää enemmän huomioita ja tunteita: lukija voi kuvitella kokonaisen suomalaisen elämänkaaren näiden kahden kuvan väliin.

Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kohdeaineistoni *Helsingin Sanomien* artikkeleissa ei esiinny kuvia, joita kierrätetään muissa artikkeleissa. Kuitenkin usein myös *Helsingin Sanomat*

merkitsee maahan muuttaneen ei-valkoiseksi kuvituksessaan. Lisäksi maahan muuttaneen ollessa valkoinen, kerrotaan hänen kansalaisuudestaan usein melko selkeästi. Näin on etenkin venäläis- ja virolaissyntyisten maahan muuttaneiden tapauksissa. Valkoisten maahan muuttaneiden nimeäminen ja kansalaisuuden esille tuominen asemoi ei-valkoiset maahan muuttaneet *toisiksi* suhteessa muihin maahan muuttaneisiin. *Yle* ja *Helsingin Sanomat* esittävätkin ei-valkoiset maahan muuttaneet tyypistetympin kuin esimerkiksi valkoiset maahan muuttaneet.

Kohdeaineistoni perusteella *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* maahanmuuttoaiheisiin artikkeleihin on muodostunut stereotyyppi maahan muuttaneesta. Stereotypiassa henkilön ominaisuudet pelkistetään muutamaan, keskeiseen ja luonnollisena esitettyyn piirteeseen. Stereotyyppiä esiintyy usein, kun valta jakautuu epätasa-arvoisesti. (Hall 1997, 257–258). *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* maahanmuuttoaiheisten artikkeleiden stereotyyppi esittää maahan muuttaneen ei-valkoisena henkilönä, usein miehenä, joka on saapunut Suomeen pakolaisena tai turvapaikanhakijana Euroopan ulkopuolelta. Lisäksi maahan muuttanut esitetään *toisena* suhteessa suomalaisuuteen. Tätä analysoin seuraavaksi tarkemmin.

4 Maahan muuttaneet *toisen* asemassa

Väitän, että tutkimissani *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* artikkeleissa on luettavissa maahan muuttaneiden toiseus. Yksinkertaisesti sanottuna toiseus rakentuu kahden asian erosta: vertailussa korostuvat eroavaisuudet, eivät yhdistävät tekijät (Löytty 2005, 161–162). Toiseus ei siis synny tyhjiössä, vaan kahden asian epätasa-arvoisesta suhteesta.

Tutkimissani artikkeleissa, joissa maahan muuttaneet esitetään *toisina*, rakentuu tämä toiseus maahan muuttaneiden suhteesta ”suomalaisiin”. Ongelma on kuitenkin ilmeinen, sillä henkilö voi samaan aikaan olla sekä suomalainen että maahan muuttanut. Hän voi myös olla pelkästään suomalainen, mutta silti tulla luulluksi maahan muuttaneeksi esimerkiksi ihonvärinsä vuoksi. Tarkemmin voidaankin sanoa, että maahan muuttaneen toiseus syntyy suhteessa konstruoituun suomalaisuuden määritelmään, jonka ulkopuolisena maahan muuttanut esitetään.

Tässä luvussa analysoin tarkemmin sitä, miten maahan muuttaneiden toiseus artikkeleissa rakentuu. Ensin tarkastelen, miten me-he-asetelma rakentuu suomalaisuuden ja maahan muuttaneiden välille, eli miten nämä kategoriat konstruoidaan toisensa poissulkeviksi yhteisöiksi. Sen jälkeen käsittelen maahan muuttaneita toiseuttavia näkökulmia, ja lopuksi analysoin vielä toiseutta rakentavia metaforia

4.1 ”Me” ja ”he”: rajoja maahan muuttaneiden ja suomalaisuuden välillä

Tyypillistä monille analysoimilleni artikkeleille on, että sisällöstään riippumatta maahan muuttaneet kuitenkin asemoidaan suomalaisuuden ulkopuolisiksi. Artikkelit voi siis sisällöltään olla hyvinkin positiivinen maahan muuttaneita kohtaan tai kertoa esimerkiksi maahan muuttaneiden kohtaamaa rasismia vastaan, mutta luoda silti rajoja maahan muuttaneiden ja suomalaisuuden välille. Tällainen me-he-asetelma onkin tyypillistä toiseudelle (Hall 1997, 229).

Artikkelissaan ”The Spectacle of the Other” (1997) Stuart Hall nostaa esille erilaisia toiseuttavia esittämisen tapoja. Hallin mukaan henkilöt, joihin viitataan enemmän sanalla ”he” kuin ”me”, esitetään usein binaaristen ääripäiden kautta. Henkilön voidaan siis kuvata olevan samaan aikaan esimerkiksi hyvä ja paha tai erilaisuutensa vuoksi kiinnostava, mutta myös luotaantyöntävä. (Mt. 229.) Kohdeaineistossani ei yksittäisten artikkeleiden kohdalla ole havaittavissa tämän kaltaista, kärkkäiden vastakohtien kautta esittämistä. Tätä selittänee osittain Hallin artikkelin ja oman tutkimukseni väliin jäävä aika, jolloin erilaisuuden esittämisessä on tapahtunut myös positiivisia muutoksia.

Yhtä räikeän rasistista kuvausta ei esimerkiksi enää esiinny ja jotkut rasistiset käsitteet ovat jääneet pois suomalaisten uutismedioiden käytöstä. Kuitenkin tarkastellessa kohdeartikkeleitani laajempänä kokonaisuutena, löytyy sieltä vastakohtaisia esittämisen tapoja: yhdessä artikkelissa maahan muuttaneista luodaan erilaisia uhkakuvia ja toisessa kerrotaan menestyneestä maahan muuttaneesta, joka on enemmän kuin tervetullut Suomeen.

Me-he-asetelmaa luovien rakenteiden paljastamiseen on Bambergin kolmetasoinen asemoinnin malli toimiva työkalu. Kuten Bamberg (2004, 15–16) huomauttaa, on olennaista katsoa kertomusten sisällön taakse tekstissä tapahtuviin asemointeihin. Asemoinnin toisella, kerronnan ja vuorovaikutuksen, tasolla analysoidaan, miten puhujat asemoivat ja asemoituvat vuorovaikutuksellisesti kertomistilanteessa (Bamberg 1997, 337; Hyvärinen, Hatavara & Rautajoki 2019, 8). Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan tätä asemoinnin mallin tasoa aiemmin analysoimani *Helsingin Sanomien* artikkelin (HS1) kohdalla.

Luvussa kolme käsittelin *Helsingin Sanomien* artikkelia, jossa kerrotaan venäläissyntyisestä maahan muuttaneesta, Irina Spazhevasta (HS1). Artikkelissa arvellaan, että Spazheva ei tule monella ensimmäisenä mieleen heidän miettiessä maahan muuttanutta. Artikkelissa tuodaan ilmi Spazhevan kansalaisuus ja läsnä on myös hänen ihonvärinsä: Spazheva on Venäjällä syntynyt valkoinen henkilö, kun taas stereotyyppi maahan muuttaneesta on Euroopan ulkopuolella syntynyt ei-valkoinen henkilö. Artikkelissa puretaan tätä stereotypiaa esittelemällä tilastoin, miten todellisuudessa Suomeen muutetaan eniten muista Euroopan maista, esimerkiksi Virossa ja Venäjältä.

Artikkelissa pohditaan tyyppillistä maahan muuttanutta tarkemmin seuraavasti:

”Tilastojen valossa Spazheva on melko tyyppillinen maahanmuuttaja – *mutta kun ajattelemme maahanmuuttajia, useimmat meistä eivät ajattele ensimmäiseksi häntä*. Turvapaikanhakijoiden suuri määrä vuonna 2015 vaikuttaa maahanmuuttokeskusteluun edelleen, vaikka turvapaikanhakijat ovat tätä nykyä vain pieni osa suomalaisen maahanmuuton kokonaiskuvasta. -- Vaikka maahanmuuttajien määrä on kasvanut, Suomessa asuu edelleen vähemmän ulkomalaisia kuin muissa Pohjoismaissa.”

(HS1, kurssiivi oma)

Katkelman sisältö osoittaa, miten monilla on vääristynyt kuva Suomeen kohdistuvasta maahanmuutosta ja Suomessa asuvista maahan muuttaneista: mielikuvat maahan muuttaneesta perustuvat stereotypioihin eivät faktoihin. Väitän, että katkelmassa mainittu ensimmäisenä ajateltu henkilö viittaa ei-valkoiseen henkilöön, joka on usein turvapaikanhakija tai pakolainen: edellisessä luvussa määrittelämäni stereotypia maahan muuttaneesta. Katkelman kerroksen (asemoinnin mallin taso kaksi) tarkastelussa huomio kiinnittyy kuitenkin siinä käytettyyn me-muotoon ja herättää kysymyksen siitä, ketkä nämä *me* oikein ovat.

Tulkitsen tämän me-ilmaisun viittaavaan suomalaisiin, jotka eivät ole maahan muuttaneita tai omaa suvussaan maahanmuuttotaustaa. Näin ollen herää jatkokysymys artikkelin yleisöstä. Artikkelin kirjoittaja puhuttelee yleisöä ja käy heidän kanssaan eräänlaista vuorovaikutusta. Hän asemoi itsensä samaan me-ryhmään yleisönsä kanssa, ja tulee samalla asemoineeksi maahan muuttaneet tämän me-ryhmän ulkopuolelle. Näin syntyy toiseudelle tyyppillinen me-he-asetelma. Tätä asemointia vahvistetaan artikkelissa vielä myöhemmin, kun maahan muuttaneet rinnastetaan ulkomaalaisiin. Tämä rinnastus merkitsee maahan muuttaneet jälleen suomalaisuuden ulkopuolelle.

Me-muodon käyttö on hyvin konkreettinen tapa merkitä tietyt ihmiset osaksi me-ryhmää ja näin samalla toiset osaksi he-ryhmää – tässä tapauksessa osaksi suomalaisia ja osaksi maahan muuttaneita. Pohjimmiltaan nämä ryhmät ovat kuitenkin konstruoituja eivätkä luonnollisia, eikä esimerkiksi kansallinen identiteetti muodostu ainoastaan laillisen kansalaisuuden kautta.

Stuart Hall (1999) pohtii kansallisen identiteetin keinotekoisuutta Benedict Andersonin¹³ *kuvitteellisen yhteisön (imagined community)* ajatuksen pohjalta. Hallin mukaan kansalliset identiteetit pohjaavat kansalliseen kulttuuriin, joka on ihmisten toimintaa ja käsityksiä itsestä muokkaava diskurssi. Kansalliset kulttuurit rakentavat identiteettejä luomalla merkityksiä kansakunnasta, johon ihmiset puolestaan voivat identifioitua. (Hall 1999, 47.)

Hallin esimerkkiä englantilaisuudesta mukaillen esitän, että henkilö tietää olevansa ”suomalainen” vain sen perusteella, miten ”suomalaisuus” on representoitu tietynlaisena merkitysten joukkona suomalaisessa kulttuurissa. Kansakunta on siis merkityksiä tuottava kulttuurinen representaatiojärjestelmä. (Hall 1999, 46.) Media on osa tätä kulttuurista representaatiojärjestelmää, ja maahan muuttaneiden merkitseminen suomalaisuuden me-ryhmän ulkopuolella rakentaa syntyperään ja historiaan perustuvaa kuvaa suomalaisuudesta.

Suoraan meistä ja heistä puhumisen lisäksi ryhmiä ”suomalaiset” ja ”maahan muuttaneet” ja näiden ryhmien välisiä eroja konstruoidaan kohdeartikkeleissani myös muiden keinojen kautta. Nämä keinot näyttäytyvät etenkin *Helsingin Sanomien* artikkelissa ”Miksi turvapaikanhakijan tekemä seksuaalirikos tuntuu tuomittavammalta kuin maassa ikänsä asuneen? Kysymme etiikkaan erikoistuneelta professorilta” (HS6). Tässä artikkelissa esiintyvät lähes kaikki kohdeaineistostani löytyvät me-he-asetelman rakentamisen keinot, joten analyysin selkeyttämiseksi viittaan pääosin kyseiseen artikkeliin.

Artikkelia varten on haastateltu filosofian emeritusprofessori Timo Airaksista, joka asemoidaan auktoriteettiasemaan muun muassa mainitsemalla hänen koko tittelinsä sekä kertomalla hänen tehneen ”pitkän uran filosofian tutkimuksen parissa” (HS6). Tarinan tasolla Airaksinen esiintyykin auktoriteettina ja tarinan subjektina. Muut artikkelin äänet kuuluvat erilaisille viranomaisille. Erityiseen asemaan, ikään kuin koko Suomea edustavaksi, nostetaan lisäksi tasavallan presidentti Sauli Niinistö, jonka mukaan ”kestämätöntä on juuri se, että turvapaikan täältä saanut tai sitä hakenut henkilö aiheuttaa itse turvattomuutta Suomessa” (HS6).

¹³ Hall viittaa Benedict Andersonin teokseen *Imagined Communities* (1983).

Airaksisen asemaa artikkelin subjektina vahvistaa hänestä liitetty poseeraava kuva. Poseeraavan kuvan myötä media antaa haastatetulle mahdollisuuden määritellä itsensä ja sen, miten hänet nähdään. Näin ollen Airaksisen auktoriteettiasemaa vahvistetaan myös kerronnan ja vuorovaikutuksen tasolla. Kohdeaineistoni perusteella väitän, että poseeraavista kuvista suurin osa kuuluu kantasuomalaisina esitetyille henkilöille maahan muuttaneiden sijaan. Maahan muuttaneet taas useimmiten kuvataan ohimennen jossakin tilanteessa tai heidän itsensä sitä tietämättä. Esimerkiksi edellisessä aluvuossa analysoimani *Ylen* kuva (kuva1) edustaa tällaista ohimennen otettua, kasvotonta kuvaa.

Asemoinnin mallin tarinan tasolla tarkastellaan, miten kerrotut toimijat asemoituvat suhteessa toisiinsa (Bamberg 1997, 337; Hyvärinen, Hatavara & Rautajoki 2019, 8). Tarinan tasolla tarkastellaan esimerkiksi, kuka esitetään aktiivisena toimijana ja kuka taas passiivisena sivustakatsojana (Bamberg 1997, 337). Artikkeleissa esillä olevat äänet paljastavat paljon juuri tästä tarinan tasosta, ja ovat keskeisiä me-he-asetelman kannalta. Etenkin me-ryhmä voi muodostua erilaisten suorien lainausten sisällä, joissa esimerkiksi puhutaan ”meistä”.

Kuten todettu, saavat muutamat henkilöt keskeisen aseman *Helsingin Sanomien* artikkelissa (HS6), jossa käsitellään seksuaalirikollisuutta Suomessa. Nämä henkilöt asemoidaan aktiivisen ja yksilöllisen tekijän asemaan, kun esimerkiksi mielipiteitään nostetaan esille suorin lainauksin tai referoimalla. Lisäksi se, että osa artikkelissa esillä olevista henkilöistä nimetään, korostaa heidän yksilöllisyyttään. Henkilön nimeäminen onkin keino asemoida tämä subjektiksi (Bamberg 2004, 5). Näistä aktiivisista ja yksilöllisistä toimijoista ei ketään kuitenkaan esitellä maahan muuttaneena.¹⁴

¹⁴ Myös Reeta Pöyhtäri (2014) on kiinnittänyt huomiota samaan ilmiöön väitöskirjassaan suomalaisista ja hollantilaisista aikakauslehdistä. Kohdeaineistonsa suomalaisissa lehdissä puhuttaessa maahan muuttaneista 46,5 prosenttia viittasi maahan muuttaneisiin määrittelemättömänä kollektiivisena ryhmänä, 58,1 prosenttia ilman yksilöllisiä sitaatteja sekä 66,7 prosenttia ilman epäsuoria lainauksia (mt., 138).

Sen sijaan maahan muuttaneet kuvataan passiivisena ryhmänä, joka artikkelin sisällön kannalta keskeisestä asemastaan huolimatta jää äänettömänä taustalle. Tämä taustalle jääminen vahvistuu artikkelin kuvituksessa:



KUVA6 (HS6)

Kuvan taustalla näkyy joukko tummia hahmoja, jotka kävelevät kuvan etualalla olevia vaaleita naisia kohti kädet levitettyinä. Sovellettaessa kuvaan aseoinnin mallia samaan tapaan kuin alaluvussa 3.2, asemituu taustalla oleva joukko tarinan tasolla uhkaaviksi ja vaarallisiksi tekijöiksi. Kuvan tunnelma on erittäin uhkaava myös punaisen värimaailmansa puolesta: punainen yhdistyy usein vaaraan. Kuvan etualan naiset puolestaan asemituvat tarinan tasolla passiivisiksi uhreiksi. Kasvojen hautaaminen käsiin viestii huolesta, ahdistuksesta ja toisaalta jonkinlaisesta häpeästä. Naiset asemituvat siis eräänlaisiksi häpeäviksi uhreiksi, jotka koittavat suojata kehoaan taustalla olevalta joukolta.

Sen perusteella, että artikkelissa puhutaan nimenomaan turvapaikanhakijoiden seksuaalirikoksista, tulkitseen taustalla olevien tummien hahmojen esittävän juuri turvapaikanhakijoita. Kuva on liitetty heti artikkelin alkuun ja näin jo alussa aktivoi kehyksen, jonka mukaan maahan muuttaneet ovat ryhmä – kaiken lisäksi vaaleita naisia uhkaava sellainen. Artikkelia kehystääkin Karina Horstin (2005) määrittelemä uhkakehys, mihin palaan myöhemmin.

Kuvan tarkastelussa kerronnan ja vuorovaikutuksen tasolla korostuvat samat piirteet kuin alaluvun 3.2 kuvassa (ks. kuva1). Jälleen korostuu taustalla olevien henkilöiden kasvottomuus, ja

heidän liikkeensä on samaan tapaan heilahtanut. Lisäksi kerronnan tarkastelussa etualan naisten uhriasema korostuu lisää. Kuvan tarkempi analysointi paljastaa, että taustalla oleva tumma joukko ulottuu itseasiassa etualan naisten kuvien päälle asti. Tulkitsen taustalla olevat henkilöt myös naisten mielensisäisiksi, ikään kuin traumaa edustaviksi hahmoiksi. Näin vaarallinen tekijä ja uhri -asetelma (asemoinnin taso yksi) vahvistuu entisestään, sekä myös laajempi kuva turvapaikanhakijoista uhkana (asemoinnin taso kolme).

Kuten mainittu, vahvistaa kuva ajatusta maahan muuttaneista ryhmänä. Maahan muuttaneiden esittäminen ryhmänä, niin tekstin kuin kuvien kautta, on keino asemoida heidät suomalaisuuden me-ryhmän ulkopuolelle. Tällainen ryhmänä esittäminen samassa yhteydessä yksilöllisyyden ja aktiivisen tekijän aseman saavien, suomalaisina esitettyjen, henkilöiden kanssa toistuu monessa tutkimassani artikkelissa. Ryhmää luodaan myös erilaisilla käsitteillä, joita esittelin luvussa kaksi.

Vaikka kyseessä olevassa *Helsingin Sanomien* artikkelissa keskustelu alkaa seksuaalirikoksista epäilyistä turvapaikanhakijoista, muuttuu se kuitenkin koskemaan yleisesti maahan muuttaneita ja heidän tekemiään rikoksia. Tämä näkyy siinä, miten juttuun haastateltu Airaksinen kommentoi asiaa:

”Toisinaan maahanmuuttajat yrittävät vedota kulttuuristaan, joka ikään kuin sallisi heidän toimintansa. Esimerkiksi sanomalla, että heidän kulttuurissaan provokatiivisesti pukeutuneella naisella ei ole vastaavaa oikeutta koskemattomuuteen.”

”Moraalin ja lain kannalta tällaiset puolustukset eivät ole minkään arvoisia. He ovat suomalaisessa kulttuurisessa, ja heidän on toimittava suomalaisen kulttuurin mukaan. Siksi he ovat täällä, että he eivät pärjää omassa kulttuurissaan, koska heitä on vainottu siellä.”

(HS6)

Käsite turvapaikanhakija vaihtuu maahan muuttaneeksi, jolloin keskustelu laajenee ja ryhmän luominen vahvistuu. Kysymys kansallisesta identiteetistä nousee lisäksi esille. Turvapaikanhakija on henkilö, jolla ei ole sen maan kansalaisuutta, josta hän turvaa hakee. Sen sijaan henkilöllä, johon viitataan maahan muuttaneena, voi olla mikä tahansa kansalaisuus. Maahan

muuttaneella voi siis aivan hyvin olla Suomen kansalaisuus – Suomen kansalaisuus saattaa myös olla hänen ainoa kansalaisuutensa. Se, että turvapaikanhakijoista tai pakolaisista ja maahan muuttaneista puhutaan ikään kuin toistensa synonyymeinä, osoittaa kansallisen identiteetin konstruoidun luonteen. Maahan muuttaneiden Suomen kansalaisuus ei riitä siihen, että heidät artikkelissa esitettäisiin suomalaisina, vaan se jää toissijaiseksi asiaksi. Toiseuden kannalta tämä on olennaista, sillä jälleen maahan muuttaneet asemoidaan suomalaisuuden ulkopuolisiksi.

Kuten kansalaisuus, on myös kansallinen kulttuuri usein konstruktio, jopa eräänlainen myytti. Kulttuuri-käsityksen avulla voidaan rakentaa me-he-asetelmaa, ja kansallinen kulttuuri on myös vallan rakenne. (Hall 1999, 53–54.) Artikkelissa (HS6) maahan muuttaneet asemoidaan suomalaisuudesta erillisiksi myös kulttuurikäsityksen kautta. Keskeistä on se, kenellä on valta määrittellä eri kulttuureita ja kansallisuuksia. Valta on kiinteästi sidoksissa asemiin, joita eri toimijoille annetaan, sillä aktiivinen toimija saa usein enemmän valtaa kuin passiivinen, jolloin taas passiivinen toimija – tässä tapauksessa maahan muuttanut – toiseutetaan. Kyseessä olevassa *Helsingin Sanomien* artikkelissa tämän vallan saa haastateltu Airaksinen: media antaa hänelle tilan määrittellä niin maahan muuttaneiden kuin suomalaista kulttuuria.

”Meidän” ja ”heidän” kulttuuria voidaan rakentaa varsin hienovaraisesti tai epäsuorasti, mutta myös suoraan, kuten *Helsingin Sanomien* artikkelin Airaksisen sitaatissa. Siinä maahan muuttaneilla esitetään olevan yksi kulttuuri, jonka mukaan he saattavat toimia, vaikka nyt ”heidän on toimittava suomalaisen kulttuurin mukaan” (HS6). Jälleen heterogeenisestä joukosta ihmisistä luodaan kaksi toisensa poissulkevaa ryhmää, jotka omaavat eri kulttuurin: suomalaiset ja maahan muuttaneet. Katkelma myös vihjaa, että osa maahan muuttaneiden kulttuuria ovat seksuaalirikokset ja että sama ei päde suomalaiseen kulttuuriin. Kuitenkin Suomessa seksuaalirikoksia on tehty aina – minkä myös artikkeli sisältönsä kautta tuo esille. Asemoinnin mallin analyysi osoittaa jälleen, miten artikkelin sisältö on ristiriidassa sen sisäisten rakenteiden kanssa.

Maahan muuttaneita ja suomalaisia asemoidaan toisensa poissulkeviin me-he-ryhmiin myös konkreettisilla sanavalinnoilla. Katkelmassa, jota analysoin edellä, sanat ”he” ja ”heidän” tois-

tuvat. Tämä luo siihen painokkaan he-asetelman, jolle taas muodostuu vastakohta *me*. Erityisesti toiseuttavaa me-he-asetelmaa luo kuitenkin verbivalinta ”pärjätä”. Airaksisen mukaan maahan muuttaneet ovat Suomessa, sillä ”he eivät pärjää omassa kulttuurissaan, koska heitä on vainottu siellä”. Vainoamisen rinnastaminen pärjäämiseen on ristiriitaista, sillä se, että henkilö ei pärjää tarkoittaa hän epäonnistuvan.

Vainotuksi tuleminen esitetäänkin maahan muuttaneiden epäonnistumisena, mikä kääntää passiivisen toimijan asetelman pääläelleen. Uhrin asemassa maahan muuttaneet eivät olekaan passiivisia, vaan aktiivisia toimijoita, jotka olisivat voineet vaikuttaa kohtaloonsa. Näin karkeat ilmaisut eivät kuitenkaan edusta tutkimiani artikkeleita kovin laajasti.

Tulkitsemalla artikkeleissa piilevää me-he-asetelma, hahmottuu, miten maahan muuttaneet asemoidaan laajemmin suhteessa suomalaisiin ja suomalaisuuteen. Kuten Bamberg (2011) muistuttaa, tarkastellaan asemoinnin tasolla yksi, eli tarinan tasolla, niitä kielellisiä keinoja, joiden avulla henkilöt asemoidaan suhteessa toisiinsa. Tätä kautta taas päästään vastaamaan kysymykseen siitä, miten henkilöt on kuvattu ja mistä tarina kertoo. (Mt., 336.) Me-he-asetelma asettuukin lopulta vuorovaikutuksen ja kerronnan tason lisäksi myös osaksi tarinan tasoa, sillä se kertoo sekä artikkeleiden henkilöiden suhteesta toisiinsa että artikkelien suhteesta lukijoihinsa ja suomalaisuuteen.

Seuraavaksi tarkastelen artikkelien näkökulmia, jotka osaltaan muodostavan maahan muuttaneiden aseman *toisina*.

4.2 Toiseuttavat näkökulmat

Toiseuden analyysin kohteina ovat olleet sekä katsomisen ja esittämisen tavat että se, miten toiseuttaminen näkyy sosiaalisissa kohtaamisissa (Löytty 2005, 161). Näin ollen miten ja mistä näkökulmasta asiat kerrotaan, on huomioitava toiseutta tarkastellessa. Myös Bamberg (2004) on huomionnut näkökulman merkityksen asemoinnin mallissaan. Analysoidessaan erästä elokuvakohtausta esimerkkinä, kiinnittää hän huomiota fokalisaatioon. Bamberg esittää, että tietyn fokalisaation läpi hahmot voivat asemoitua eri tavoin. (Mt., 4, 14.). Tutkimieni artikkelin

näkökulma löytyy analysoimalla asemoinnin mallin tasoja yksi ja kaksi, eli tarinan tasoa sekä kerronnan ja vuorovaikutuksen tasoa.

Edellisessä alaluvussa tulkitsemassani me-he-astelemassa näkökulma käsiteltyyn aiheeseen on usein me-ryhmän, jolloin he-ryhmä jää *toiseksi*. Tämä tapahtuu kerronnan ja vuorovaikutuksen tasolla niin, että artikkeli asemoituu osaksi me-ryhmää, sekä asemoi lisäksi lukijat osaksi tätä ryhmää. Toinen kohdeartikkeleissani esiintyvä yleinen tapa luoda näkökulmaa, on kriisi-retoriikan kautta. Tämä kriisi-retoriikka on osa artikkelien kerrontaa, ja asettuikin asemoinnin mallin kerronnan ja vuorovaikutuksen tasolle.

Kriisi-retoriikka on tuttua monista maahanmuuttoa käsittelevistä artikkeleista. Kohdeartikkeleistani moni käsittelee maahanmuuttoa poliittisena aiheena, jolloin kriisi-retoriikka on erityisen näkyvää. Etenkin pakolaisuutta käsittelevissä artikkeleissa kriisin käsite on vahvasti läsnä:

”Euroopan maissa on tehostettu rajavalvontaa vastauksena pakolaiskriisiin”
(Y1)

”turvapaikanhakijoita tuli aiempaa enemmän vuoden 2015 pakolaiskriisissä”
(Y2)

”sisäministeriön kansliapäälliköstä tuli yksi Suomen pakolaiskriisin tunnetuimmista kasvoista”
(HS3)

Edellä näkyvä retoriikka on tuttua niin *Ylen* kuin *Helsingin Sanomien* artikkeleista. Käsite ”pakolaiskriisi” on näkynyt mediassa vahvasti aina vuodesta 2015 lähtien, kun ihmisiä pakeni muun muassa Syyrian sotaan. Myös Suomeen tuli sinä vuonna edellisiin vuosiin verraten suuri määrä pakolaisia, yhteensä hieman yli kolmekymmentäkaksituhatta, kun sitä ennen pakolaisia saapui Suomeen enimmillään kuusituhatta (Sisäministeriö). Pakolaisten saapumista alettiin pian mediassa kutsua kriisisiksi ja hieman yllättäen näyttäytyy se sellaisena *Ylellä* ja *Helsingin Sanomilla* vielä vuonna 2019.

Artikkelin näkökulman kannalta on kriisi-retoriikka olennainen, sillä kyseessä olevan kriisin syitä ja seurauksia voidaan tulkita monella eri tapaa. Käsitteessä ”pakolaiskriisi” pakolaiset

merkitään kriisin keskiöön ja koko kriisi nimetään pakolaisten mukaan. Pakolaiset eivät kuitenkaan ole kriisin keskiössä uhreina, vaan pikemmin sen aiheuttajina. Tämä havainnollistuu esimerkiksi tarkastellessa aiemmin mainittua katkelmaa: ”Euroopan maissa on tehostettu rajavalvontaa vastauksena pakolaiskriisiin” (Y1). Tehostetun rajanvalvonnan – eli tiukempien turvatoimien – kerrotaan olevan *vastaus* kriisiin. Näin korostuu kriisin luoma uhka Euroopalle, johon on reagoitava. Lisäksi samalla itse pakolaiset asemoidaan uhkatekijäksi (asemoinnin mallin taso yksi). Käsite ”pakolaiskriisi” asemoikin pakolaiset kriisin kärkeen, kuitenkin niin, että kyse on pakolaisten *aiheuttamasta*, ei heitä *kohdanneesta* kriisistä.

Nimitystä ”pakolaiskriisi” onkin kritisoitu perustellusti, etenkin puhuttaessa ”Euroopan pakolaiskriisistä”. Euroopan liittäminen kriisiin antaa olettaa, että sen ydin olisi juuri Euroopassa. Kuitenkin Eurooppaan tulleiden pakolaisten määrän kasvu kertoo enemmän monista muista kriiseistä, kuten esimerkiksi Syyrian sodasta, ihmisoikeus- sekä ympäristökriiseistä. (Kauranen, Löytty, Nikkilä & Vuorinne 2019, 23.) Kriisi on kuitenkin nimetty pakolais-käsitteen ympärille, mikä vaikuttaa negatiivisesti mielikuviin pakolaisista heidän paetessa eri maihin. Lisäksi pakolaiset, jotka kärsivät kriisistä eniten, jäävät sivullisiksi – *toisiksi*. Kriisiä ei tulisikaan henkilöidä esimerkiksi Syyrian taakseen jättäviin ihmisiin, sillä he eivät ole kriisi, vaan heidät pakolaisiksi johtaneet syyt sekä heidän vastaanottoaan vaikeuttavat asenteet ja rakenteet esimerkiksi Euroopassa (mt., 23).

Samanlaista kriisikuvastoa on käytetty myös yleisesti maahanmuutosta: ”Maahanmuuttokriisi yllätti Euroopan unionin” (HS4). Kriisin toimiessa maahanmuutosta kertovien artikkelien näkökulmana, asemoituvat Suomi tai koko Eurooppa kriisin uhreina. Ensisijainen huomio annetaan henkilöille, jotka jo asuvat maissa, joihin muualta paetaan tai muutetaan muiden syiden vuoksi. Näin samalla maahan muuttaneet ja heidän kokemuksensa jäävät toissijaisiksi – maahan muuttaneet esitetään jälleen *toisina*. Ensisijainen kokemus voidaan artikkeleissa tuoda esille suoraan sillä, kenestä artikkeli kertoo tai ketä siihen haastatellaan. Tämä näkökulman luominen palaa myös ensisijaisen määrittäjän käsityksiin, eli siihen kenellä on valta määrittää jokin aihe ja se, miten tätä aihetta tulisi jatkossa käsitellä (Hall ym. 1978).

Jo Suomessa asuvien kokemusta painotetaan kriisi-retoriikan lisäksi muilla tavoilla, kuten nostamalla jo Suomessa asuvan kokemus keskiöön. Näin tapahtuu muun muassa *Helsingin Sanomien* artikkelissa, joka kertoo sisäministeriön kansliapäällikkö Päivi Nergin kokemuksista (HS3). Siinä Nergiä haastatellaan hänen kirjastaan, joka kertoo ”mitä hänen näkökulmastaan vuosina 2015 ja 2016 tapahtui” turvapaikanhakijoiden saapua Suomeen (HS3). Artikkelissa esitetään tarina siitä, miten turvapaikanhakijoiden saapuminen Suomeen vaikutti Nergiin.

Artikkeli sisältää suoria lainauksia Nergin kirjasta, ja hänen kokemuksensa nostetaan keskiöön myös artikkelin kerronnassa: ”Päivi Nerg turvapaikkakriisin keskiössä sai yllättyä yhä uudelleen” (HS3). ”Turvapaikkakriisin” keskiöön asemoidaan Nerg, ei turvapaikanhakijat. ”Kriisiä” käsitellään jälleen näkökulman kautta, jossa ensisijaisia ovat jo Suomessa asuvat ja toissijaiset sieltä turvaa hakeneet. Artikkelin tarinan tasolla turvapaikanhakijat asemoituvatkin sivullisiksi, mutta toisaalta myös eräänlaisiksi pahantekijöiksi, jotka saapumisellaan keskeyttävät Suomen normaalin järjestyksen.

Tässä alaluvussa esittelemäni kriisi-retoriikka sekä Euroopassa tai Suomessa jo asuvien kokemusten painottaminen luovat näkökulmia, joissa maahan muuttaneet – ennen kaikkea turvapaikanhakijat – asemoidaan *toisiksi*. Tarkastelen tämän luvun lopuksi vielä artikkeleissa esiintyviä metaforia ja niiden suhdetta maahan muuttaneiden asemointiin.

4.3 ”Hakijoiden virta”: metaforien kautta asemointi

Kohdeartikkeleissani maahan muuttaneet asemoidaan *toisiksi* ja Suomi sekä Eurooppa keskiöön myös erilaisten metaforien kautta. Metaforat paikantuvat sekä tarinan että kerronnan ja vuorovaikutuksen tasolle: metaforat asemoivat artikkeleissa esiintyviä henkilöitä niin suhteessa toisiinsa kuin lukijoihin. Metaforien avulla muun muassa vahvistetaan eri henkilöille annettuja asemia, kuten aktiivinen ja passiivinen tekijä.

Myös Karina Horsti (2005) kiinnittää huomiota metaforiin määritellessään artikkelien kehyksiä. Kun mielikuva maahan muuttaneista liittyy kriisiin, luodaan heistä kuvaa uhkaavina ja vaa-

rallisina. Tällainen asemointi luo uhkakehystä, jossa maahan muuttaneet nähdään ensisijaisesti ongelmana (mt., 136). Jo itsessään se, että maahan muuttaneet kuvataan ongelmana, luo kuvaa toiseudesta. Väitänkin, että mikäli artikkeleista voidaan tulkita uhkakehys, on se merkki maahan muuttaneiden toiseuttamisesta.

Uhkakehykselle tyypillisiä metaforia ovat muun muassa sotatilaan ja luonnonkatastrofeihin viittaavat, ja ne näkyvät etenkin dokumentoimattoman siirtolaisuuden ja turvapaikanhaun uutisoinnissa (Horsti 2005, 136). Juuri tällaiset metaforat ovat eniten esillä kohdeartikkeleissani. Etenkin erilaiset vesi-metaforat korostuvat artikkeleissa. Horsti kiinnittää huomiota siihen, miten maahanmuutosta puhutaan usein esimerkiksi virtana tai tulvana (mt., 86). Virta-metaforat, jotka ovat yleisin kohdeaineistossani maahanmuuttoon liitetty metafora, näyttävät ar- tikkeleissa muun muassa seuraavasti:

Vuonna 2015 Eurooppaan saapui yli miljoona maahantulijaa. Nyt virta Välimeren yli on lähes tyrehtynyt.

(HS4)

Toinen asuu maassa, jonka länsiraja oli Eurooppaan saapuneiden siirtolaisten virran pääte- piste, ja miljoonasta ihmisestä sinne saapuivat vain rippeet.

(HS5)

Maaliskuussa 2019 Euroopan unioni ja Turkki solmivat sopimuksen, jolla tulijoiden virta tyrehtyi lähes täysin.

(HS7)

– Tämä ei kuitenkaan ole näkynyt uusien hakijoiden virtana meille nyt, kun Euroopassa on näitä matkustamisen rajoituksia.

(Y1)

Kauhavalta niin kuin muualtakin pohjoisemman Suomen vastaanottokeskuksista turvapaikan- hakijoiden virta on kulkenut kohti pääkaupunkiseutua.

(Y3)

Runsas esimerkkien määrä osoittaa, miten yleistä virta-metaforan käyttö maahanmuuttoaiheen yhteydessä on. Esimerkeissä eri syin maahan muuttaneista puhutaan virtana, mikä epäinhimillistää maahan muuttaneet ja rinnastaa heidät luonnonilmiöön. Maahan muuttaneet kuvataan kasvottomina, veden tavoin virtaavana massana, jonka kulkua ei juuri voida hallita. Virta-metaforan myötä maahan muuttaneet asemoituvat hallitsemattomaksi uhaksi (asemoinnin mallin taso 1), jotka näyttäytyvät lukijoille kasvottomana joukkona (asemoinnin mallin taso 2).

Epäinhimillinen ja toiseuttava näkökulma korostuu etenkin esimerkissä, jossa miljoonasta ihmisestä mainitaan tulleen ”vain rippeet” (HS5). Maahan muuttaneiden ihmisten rinnastaminen rippeisiin luo heistä kuvaa jonkinlaisena ylimääräisenä ihmisroskana: aivan kuin lautaselle jääneet ruoan rippeet, jotka heitetään pois. Tässä esimerkissä maahan muuttaneet asemoituvatkin sekä tarinan että vuorovaikutuksen ja kerronnan tasoilla ylimääräisenä ja turhana – jonnain, josta ei tarvitse välittää. Muutamissa esimerkeissä puhutaan myös virran tyrehtymisestä, mikä painottaa virran olleen ongelma – kun se on tyrehtynyt, on ongelma ratkaistu. Tyrehtyminen assosioituu lisäksi veren tyrehtymiseen, jolloin maahan muuttaneiden virta liitetään jonkinlaiseen haavaan. Näin myös Eurooppa-keskeinen näkökulma aktivoituu, kun maahan muuttaneet kuvataan Eurooppaa haavoittaneena virtana.

Virta-metaforalla painotetaan myös maahan muuttaneiden suurta määrää, ja jälleen asemoidaan maahan muuttaneet yhtenäiseksi ryhmäksi. Virta-metaforan avulla maahan muuttaneiden saapuminen kuvataan joka suunnasta tulevana ja hallitsemattomana. Nämä virta-metaforan piirteet aktivoituvat myös muun tekstin myötä. Esimerkiksi *Ylen* artikkelissa kerrotaan, että Kauhavan ”keskus pantiin rytinällä ja kovalla kiireellä pystyyn, kun turvapaikanhakijoita vyöryi Suomen rajalle ja rajan yli” (Y3). Aiemmin samassa artikkelissa puhutaan juuri turvapaikanhakijoiden virrasta, jonka nyt kerrotaan vyöryvän Suomea kohtia. Tämä vahvistaa mielikuvaa turvapaikanhakijoista hallitsemattomana luonnonilmiönä, jonkinlaisena lumi- tai maa-vyörynä. Myös se, että keskuksen pysytyksen mainitaan tehdyn ”rytinällä ja kovalla kiireellä” (Y3) korostaa turvapaikanhakijoiden saapumisen yllätyksellisyyttä ja heidän tulonsa aiheuttamaa kaaosta: näin korostuu lisäksi Suomi-keskeisyys, jossa jo Suomessa asuvien kokemus on ensisijainen, kun taas turvapaikanhakijat ovat *toisia*.

Toisessa *Ylen* artikkelissa taas kerrotaan, kuinka turvapaikanhakijoiden "[m]äärän paisumisesta tuli Suomessa ennennäkemätön haaste turvapaikkapolitiikalle ja kotouttamistyölle" (Y1). "Paisuminen" yhdessä virta-metaforan kanssa vahvistaa turvapaikanhakijoiden rinnastusta luonnonilmiöön, nyt jonkinlaiseen vedenpaisumukseen. Näitä luonnonilmiöihin liittyviä metaforia yhdistää ennen kaikkea se, että niiden avulla maahan muuttaneiden saapuminen kuvataan uhkaavana ja hallitsemattomana. Näin ne siis tukevat uhkakehystä, jossa maahan saapuvien määrä nähdään hallitsemattomana ja loppumattomana ongelmana. Ongelmaksi määrittäytyikin juuri hallitsematon "tulva" sekä muun muassa vastaanottokeskuksen tilojen riittämättömyys. (Horsti 2005, 136.)

Tulva-metafora esiintyy kohdeartikkeleissani suoraan vain muutaman kerran. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* artikkelissa kerrotaan, että "vuoden 2015 turvapaikanhakijatulva hallitsee edelleen keskustelua maahanmuutosta" (HS1). Toisessa *Helsingin Sanomien* artikkelissa taas kerrotaan, kuinka "[t]urvapaikanhakijoiden tulva yllätti Suomen syyskuussa 2015" (HS3). Kohdeartikkeleissani esiintyvät vesi-metaforat, kuten edellä mainittu virta-metafora, tukevat mielikuvia uhasta ja hallitsemattomuudesta samalla tapaa kuin tulva-metafora.

Horstin (2005, 139) mukaan hallitsematon vesi liittyy metaforaan, jossa kansakunta nähdään rakennuksena (KANSAKUNTA = TALO).¹⁵ Hallitsematon vesi tunkeutuu pienistäkin raoista rakennusten alle, ja tuottaa muun muassa hometta ja kosteutta. Tulvan uhrin taas ovat viattomia, eikä heillä ole osuutta hallitsemattoman veden aiheuttamaan kriisiin. Näin vesi-metaforien avulla voidaan myös konstruoida Suomea kansakuntana ja suomalaisuutta ylipäänsä. (Horsti 2005, 137, 139.) Kun vesi-metafora paikannetaan metaforaan, jossa kansakunta nähdään rakennuksena, voidaan sen avulla sulkea tiettyjä ihmisiä pois tästä "rakennuksesta". Näin maahan muuttaneiden saapuminen voidaan esittää epätoivottuna ja ongelmallisena, tervetulleen ja toivotun vastaanoton sijaan.

¹⁵ Tämä Horstin esittämä metafora kumpuaa kognitiivisesta metaforateoriasta, jonka perusteos on George Lakoffin ja Mark Johnsonin *Metaphors We Live By* (1980). Kognitiivinen metaforateoria perustuu ajatukselle, jonka mukaan myös tavallisessa, ei-poeettisessa kielenkäytössä on metaforalla merkittävä rooli (Päivärinta 2010, 8).

Vesi-metaforat rakentavat myös artikkeleiden tarinan tasoa. Kuten tulkintani osoittaa, korostaa vesi-metaforien käyttö maahan muuttaneiden saapumisen yllätyksellisyyttä, hallitsemattomuutta ja jopa eräänlaista kaaosmaisuuutta. Tätä tekee myös edellisessä alaluvussa analysoimani kriisi-retoriikka. Vesi-metaforien ja kriisi-retoriikan avulla maahan muuttaneet asemoituvatkin tarinan tasolla tarinamaailman – artikkelien tapauksessa Suomen tai Euroopan järjestyksen ja arjen – rikkovaksi murtumaksi.¹⁶ Tämä murtumana esittäminen paitsi asemoi maahan muuttaneet ongelmaksi ja uhaksi, myös lisää lukijan mielenkiintoa. Murtuma onkin keino sitouttaa lukija tarinaan (Karttunen 2020, 65). Näin esitän, että vesi-metaforien ja kriisi-retoriikan kautta syntyvä tarinamaailman murtuma kertoo myös artikkelien suhteesta yleisöön (asemoinnin mallin taso kaksi): niiden avulla artikkeli asemoidaan lukijalle houkuttelevammaksi.

Myös artikkelien kuvitukset ovat keskeisiä metaforia tarkastellessa: kuvitus saattaa tukea tekstissä esiintyviä metaforia (Horsti 2005, 167). Kuvajournalistinen metafora voidaan rakentaa esimerkiksi käyttämällä otsikkoa tai kuvatekstiä (Seppänen 2005, 136). Osassa kohdeartikkelitani tekstissä esiintyvä metafora vahvistuu ja rakentuu juuri kuvan ja sanan yhteydellä, kuten eräässä *Ylen* artikkelissa. Siinä tekstissä esiintyy virta-metafora, joka vahvistuu virtamaisen kuvan myötä:



KUVA7 (Y1)

¹⁶ Tarinamaailman murtuma on yksi David Hermannin (2009) määrittelemistä kertomuksen peruselementeistä. Nämä elementit ovat: 1) tilanteisuus, 2) tapahtumasarja, 3) tarinamaailman rakentaminen/murtuma sekä 4) kvalia, eli millaista jokin on (mt., 9).

Kuvassa kolme ei-valkoista miestä kävelevät pääosin valkoiselta näyttävää joukkoa kohti kadulla. Miehet kuvataan takaapäin, jolloin he jäävät jälleen kasvottomiksi. Huomattavaa on, että miehet ovat jälleen osa ryhmää, jolloin kuva ”maahanmuuttajaryhmistä” vahvistuu. Kuvassa on käytetty pitkää valotusaikaa, minkä avulla siihen on saatu virtamaisen liikkeen tuntua. Pitkä valotusaika luo kuvaan myös ahdistavan, kaaosmaisen tunnelman, ikään kuin tilanne ei olisi hallinnassa. Kuvan miehet kävelevät määrätietoisesti kohti ihmisjoukkoa ja heidän paikkansa kuvan etualalla nostaa heidät keskiöön. Näin miehet yhdistyvät kaaosmaiseen ja ahdistavaan tunnelmaan. Kuvan myötä virta-metaforan lisäksi aktivoituvat myös kriisi-kuvasto sekä hallinnan kehys, jolloin maahan muuttaneiden toiseus korostuu.

Hallinnan kehyksessä maahan muuttaneet asemoituvat ikään kuin hallittaviksi objekteiksi itsenäisten ja aktiivisten subjektien sijaan. Näin ollen hallinnan kehys rakentaa osaltaan toiseuttavaa näkökulmaa. Hallinnan kehys aktivoituu usean kohdeartikkelini kuvituksessa. Kuvituksessa hallinnan kehys näkyy siinä, ettei esimerkiksi turvapaikanhakijoita useinkaan kuvata vapaina. Sen sijaan turvapaikanhakijat kuvataan muun muassa vastaanottokeskusten pihalla tai matkalla niihin. (Horsti 2005, 142.) Kohdeartikkeleissani, joissa pääpaino on turvapaikanhakijoissa, ovat kuvat enimmäkseen juuri tällaisia.

Esimerkiksi luvussa kolme analysoimani kuva maahan muuttaneista miehistä (ks. ”kuva1”) esittää heidät juuri vastaanottokeskuksen pihalla – lisäksi kasvottomina, jolloin heidät nähdään pikemmin ryhmän jäsenenä kuin yksilöinä. Myös *Helsingin Sanomien* Päivi Nergistä kertovan artikkelin (HS3) kuvitus rakentaa hallinnan kehystä. Siinä turvapaikanhakijat kuvataan sekä astumassa ulos bussista saapuessaan vastaanottokeskukseen että jonottamassa sisällä armeijan univormuun pukeutuneen henkilön valvoessa. Kuvat toimivat lisäksi esimerkkinä siitä, miten virta-metaforaa vahvistetaan kuvituksen avulla. Kuvat on otettu niin, että jonon pituus ja liike kohti vastaanottokeskusta korostuu: näin turvapaikanhakijoiden muodostama jono herättää mielikuvan virtamaisesta liikkeestä.

Tässä luvussa analysoimani piirteet muodostavat maahan muuttaneiden aseman *toisina* suhteessa niin Suomeen ja Eurooppaan kuin suomalaisuuteen. Määrittävänä tekijänä toiseus paikantuu asemoinnin mallin tasolle kolme, jonka tässä työssä käsitän *Helsingin Sanomien* ja *Ylen*

representaationa maahan muuttaneista ja tämän suhteen laajempaan kulttuuriseen kontekstiin. *Toisen* asemassa maahan muuttaneista luodaan kuvaa yhtenäisenä ryhmänä, jonka jäsenet jäävät lukijoille nimettömiksi ja kasvottomiksi.

Kohdeaineistoni sisältää myös artikkeleita, joissa maahan muuttaneet esitetään yksilöidymmin. Seuraavaksi siirrynkin tarkastelemaan näitä artikkeleita, keskityn niistä tulkittavissa oleviin mallitarinoihin sekä vastakertomuksiin.

5 Kiitollisuutta ja kriittisyyttä: mallitarinoita ja vastakertomuksia

Viimeisessä analyysiluvussani tuon esille artikkeleista löytyviä *mallitarinoita* ja *vastakertomuksia*. Luvussa analysoimani artikkelit edustavat kohdeaineistoni artikkeleita, joissa maahan muuttaneet kuvataan yksilöidymmin. Näiden artikkelien kuvituksessa esimerkiksi kyseessä olevat maahan muuttaneet poseeraavat, mikä eroaa aiemmin analysoimistani kasvottomista kuvista (ks. luvut 3.2, 4.1 ja 4.3).

Mallitarinan ja vastakertomuksen käsitteiden kautta osoitan kuitenkin, kuinka näissäkin artikkeleissa tullaan osittain esittämään maahan muuttaneet *toisina*. Luvussa paikannan piileviä ja opittuja kerronnan tapoja, joita käytetään usein myös tiedostamatta. Mallitarinoiden ja vastakertomusten analysointi osoittaaakin selkeästi kirjallisuustieteen paikan tutkimuksessa maahan muuttaneiden esittämisestä mediassa

5.1 Kiitollisen maahan muuttaneen mallitarina

Michael Bambergin (1997; 2004) kerronnallisen asemoinnin ensimmäinen taso keskittyy tarinaan. Tarinan tasolla tarkastellaan, miten eri toimijat asemoidaan suhteessa toisiinsa ja miten heidät on kuvattu. Tästä saadaan selville tarina, esimerkiksi kuka on tarinan keskushahmo, kuka altavastaaja tai kuka uhri. (Bamberg 2011, 336; 1997, 337.) Tarinan taso kutsuu myös tarkastelemaan mallitarinoita, joiden esitän toistuvuudellaan vaikuttavan suuresti *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* representaatioon maahan muuttaneista (asemoinnin malli taso 3).

Käsite *mallitarina* tulee kirjallisuudentutkija Maria Mäkelältä ja Laura Karttuselta (2020). Mäkelä ja Karttunen pohjaavat mallitarinan H. Porter Abbottin (2008) käsitteeseen *masterplot*.¹⁷ Mallitarina on ”vallitsevassa kertomuskulttuurissa tuttu, tiuhaan tarjottava ja jaettava luurankomainen tarinarakenne” (Mäkelä & Karttunen 2020, 285). Mallitarinoilla on usein intertekstuaalinen pohja esimerkiksi kristillisessä traditiossa tai saduissa, mutta ne kantavat mukanaan myös aikakautensa hallitsevia arvoasetelmia. Luomaan ja ylläpitämään mallitarinoita pystyvät

¹⁷ Ks. H. Porter Abbott *The Cambridge introduction to narrative* (2008).

parhaiten valtaa pitävät kertovat tahot, esimerkiksi suuret mediatoimijat sekä näiden esiin tuomat kertojat. (Mt., 285.)

Tutkimani *Yle* ja *Helsingin Sanomat* ovat nimenomaan suuria mediatoimijoita, joten niillä on mahdollisuus ylläpitää ja luoda mallitarinoita. Kuten aiemmin mainitsin, pääsevät tässä luvussa tarkasteluun artikkelit, joissa maahan muuttaneista kerrotaan yksilöidymmin. Näitä artikkeleita voi pitää eräänlaisina *yksilökertomuksina*. Mäkelän (2020, 24) mukaan nykyajan mallitarinat ovatkin usein mullistaviin yksilökokemuksiin perustuvia, samastuttavia yksityiskohtia sisältäviä ja voimakkaita tunteita herättäviä kertomuksia.

Eräs *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* artikkeleista tulkitsemani mallitarina on *kiitollisen maahan muuttaneen mallitarina*. Määrittelen tämän kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinan kolmen esimerkkiartikkelin kautta. Yksi näistä on *Ylen* artikkeli sosiaalisen median vaikuttajaksi nousseesta, Irakissa syntyneestä Yusr Al-Khalidista (Y4). Artikkelin alussa kerrotaan Al-Khalidin elämästä lyhyesti:

Yusr Al-Khalidi oli vain 7-vuotias, kun hän näki ensimmäistä kertaa kadulla kuolleen ihmisen. Nyt hän on 19-vuotias ja onnellinen siitä, että Suomessa hän saa olla sellainen kuin on: nuori hammashoitajan urasta haaveileva, youtubettava musliminainen.

(Y4)

Artikkelin alun katkelma on paitsi tiivistelmä artikkelista, myös kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinan tiivistelmä. Suomeen muutto esitetään Al-Khalidin elämää mullistaneena käännekohtana. Tämä tehdään tunteisiin vetoavalla, jopa hieman shokeeraavalla tavalla. Mielikuva 7-vuotiaasta lapsesta, joka näkee kadulla ruumiin herättää lukijassa paitsi myötätuntoa myös kauhistusta. Irak ja Suomi asemoidaan toisiinsa voimakkaan kontrastin kautta, kun synkän mielikuvan jälkeen Al-Khalidin kerrotaan olevan nyt Suomessa ”sellainen kuin on”.

Kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinan piirteitä ovat edellä esitetyt muutto Suomeen eli käännekohta, sekä siitä seuraava parempi elämä. Kyseisen mallitarinan piirre on lisäksi se, että maahan muuttanut – tässä tapauksessa Al-Khalidi – asemoituu kiitolliseksi suhteessa Suomeen. Al-Khalidin omista kommentteista Suomen ihanuus ja tasa-arvoisuus korostuu: ”Ei ole

väliä, käyttääkö hijabia vai ei, miltä näyttää tai miten pukeutuu. Suomessa naisena on samat oikeudet kuin miehillä. Tasa-arvo toteutuu” ja ”Olen niin onnekas, että olen Suomessa. Suomessa naista arvostetaan. Haluan elää täällä” (Y4). Lisäksi Al-Khalidi ”kertoo, ettei ole koskaan törmännyt rasismiin Suomessa. Päin vastoin – hän kehuu, että suomalaiset ovat ystävällisiä” (Y4).

Al-Khalidin kommentteissa Suomi asemoituu eräänlaisena tasa-arvon työssijana, jossa kaikilla on samat mahdollisuudet. Artikkelin ei kommentoi tätä vastaan, vaikka tuoreiden tutkimusten mukaan esimerkiksi henkilön nimi voi vaikuttaa suuresti hänen työllistymismahdollisuuksiinsa.¹⁸ Artikkelin keskittyy Al-Khalidin kertomukseen ja siitä jää vaikutelma, jonka mukaan Suomessa maahan muuttaneilla on samat oikeudet kuin muilla suomalaisilla. Suomen asemointuminen tasa-arvoisena on myös yksi kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinan piirteistä.

Toinen esimerkki kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinasta on *Ylen* artikkeli vuoden 2019 pakolaisnaisesta, Rand Mohamad Deebistä (Y5). Deeb asemoituu Suomea ihailevaksi heti artikkelin ingressissä, kun hän ”ihailee suomalaisia arvoja – ja erityisesti ajoissa olemista” (Y5). Myös Deebin menestys Suomessa korostuu artikkelin alussa, hänen kuvansa kuvatekstissä: ”Rand Mohamad Deeb, 18, on ehtinyt saavuttaa Suomessa paljon” (Y5). On tietysti otettava huomioon, että Deebistä tehty artikkeli kertoo hänen valinnastaan vuoden 2019 pakolaisnaisiksi. Näin ollen artikkelin kehuva ja menestystä korostava sävy voidaan tulkita nousevan kontekstista.

Piirre sopii kuitenkin kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinaan, ja Deebin menestystä korostetaan myöhemmin artikkelissa huomattavan paljon. Hänen muun muassa kerrotaan saaneen ”peräti kolme stipendiä” tähänastisella lukiourallaan. Poikkeuksena on Al-Khalidista kertovaan artikkeliin (Y4) on kuitenkin, että myös Deebin menestyksestä ennen Suomeen muuttoja kerrotaan. Esimerkiksi edellä mainitut stipendit Deeb sai artikkelin mukaan Nastopolin lukiossa. Kuitenkin juuri Deebin kiitollisuus Suomea kohtaan hallitsee artikkelia:

Deeb sanoo arvostavansa sitä, että Suomessa on mahdollisuus pärjätä taustoista riippumatta.

¹⁸ Ks. Ahmad. Akhlaq 2019. ”When the Name Matters: An Experimental Investigation of Ethnic Discrimination in the Finnish Labor Market”. *Sociological Inquiry*. <https://doi.org/10.1111/soin.12276>

– Haluaisin nostaa suomalaisten arvojen ihanuutta. Suuri osa niistä tuntuu omilta, esimerkiksi yhdenvertaisuus ja muiden hyväksyminen. Ja ollaan aina ajoissa, se on minun mielestäni tärkeää.

(Y5)

Deebin sitaatissa Suomi asemoituu jälleen eräänlaisena tasa-arvon ja yhtäläisten mahdollisuuksien maana. Sitaatissa näkyvät ihailevat lauseet on lisäksi nostettu artikkelin väliotsikkoon ja leipätekstistä irrotettuun nostoon. Näin niiden merkitys korostuu entisestään, ja samalla myös Deebin asema Suomea ihailevana. Vaikka varsinaisesta kiitollisuudesta Deeb ei puhu, tulkitsemme ihailevista ja arvostavista kommentteista välittyvän myös kiitollisuuden.

Sen sijaan *Helsingin Sanomien* artikkelissa (HS8), josta on luettavissa kiitollisen maahan muuttaneen mallitarina, tulee kiitollisuus Suomea kohtaan esille suoraan. Artikkelissa kerrotaan Vietnamista sotaa paenneen Anh Thuy Len elämäntarina. Artikkelin otsikossa kerrotaan, miten ”Anh Thuy Le kiittää elämästään Buddhaa ja Suomen valtiota” (HS8). Kiitollisen maahan muuttaneen mallitarina aktivoituu siis jo otsikossa. Artikkelin alussa kerrotaan lisäksi lyhyesti Len taustasta, kunnes päästään kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinan käännekohtaan: ”Pian alkoi matka Suomeen” (HS8).

Tämän jälkeen alkaa kertomus Len elämästä Suomessa, joka Len mukaan ei ole sujunut täysin mutkitta. Le kertoo kohtaamistaan ennakkoluuloista esimerkiksi työskennellessään Tikkurilan maalitehtaalla: ”Ulkopuoliset ihmettelivät meikkiä ja kynsiä ja kysyivät, että miten voin olla siellä sekoittamassa maaleja” (HS8). Kritiikin esittämisestä huolimatta korostuu artikkelissa juuri kiitollisuus. Kritiikki ikään kuin hautautuu artikkelin keskelle, ja kiitollisuus nousee artikkelin alun lisäksi myös sen lopussa vahvasti esille:

[Anh Thuy Le] on ollut jo kymmenen vuotta eläkkeellä. Hän sanoo olevansa tyytyväinen elämäänsä ja työuraansa, joista riittäisi tarinoita vaikka koko päiväksi.

E erityisen kiitollinen hän on tyttärensä ilmaisesta koulutuksesta.

Hyvin sujuneesta elämästä hän kiittää Buddhaa ja Suomen valtiota.

Tänä lauantaina Le aikoo juhlia, kun Suomen vietnamilainen yhteisö kokoontuu Vantaalle juhlimaan 40-vuotista taivaltaan.

Eikä kokoontumisessa ole kysymys tilastoista tai yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisesta vaan yhdessäolosta, kiitollisuudesta ja vanhojen muistelemisesta.

(HS8)

Kiitollisuus toistuu katkelmassa suoraan useaan kertaan. Tekstin jakaminen lyhyisiin kappaleisiin luo siihen painokkuutta, jonka myötä kiitollisuus korostuu. Toki Len kerrotaan kiittävän myös Buddhaa, mutta nimenomaan kiitollisuutta Suomea kohtaa painotetaan. Le asemoituu kin kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinan mukaan.

Len yksilökertomuksen rinnalla artikkelissa pohditaan kotouttamista ja sen onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä asiantuntijan avulla. Pohdinnassa käy ilmi, että kotoutumisessa on ongelmia. Le kuitenkin asemoidaan esimerkiksi onnistuneesta maahanmuutosta ja kotoutumisesta. Artikkelin viimeisessä virkkeessä mainitaan myös, kuinka Suomen vietnamilaisen yhteisön kokoontumisessa on kysymys muun muassa kiitollisuudesta, ei ”tilastoista tai yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisesta” (HS8). Kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinan kontekstissa tämä virke asemoi artikkelin kiinnostavasti suhteessa siinä aiemmin esitettyyn pohdintaan kotoutumisesta: vaikka kotoutumisessa on ongelmia, ei nyt ole aika keskittyä yhteiskunnallisiin ongelmiin vaan käsillä olevaan kertomukseen kiitollisesta maahan muuttaneesta, jonka kotoutuminen onnistui.

Karttusen (2020, 68) mukaan yksilökertomukset ovat medialle keskeinen tapa pärjätä huomiokilpailussa, sillä niillä on kyky herättää yleisössä moraalista arviointia ja tunteita. Kuvailemalla yksilön kokemusta kertomus herättää lukijassa esimerkiksi empatiaa. Yksilökertomuksia voidaan myös käyttää esimerkinomaisesti, kuten artikkelissa Lestä (HS8). Esimerkkinä käytetty yksilökertomus voi kuitenkin vaikuttaa lukijan käsitykseen kyseessä olevan ilmiön yleisyydestä riippumatta siitä, millaista faktaa tästä on tarjolla. (Mt., 70.) Väitänkin, että kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinan avulla voidaan siirtää huomio pois maahan muuttaneiden kohtamista ongelmista, esimerkiksi rasismista.

Lisäksi esitän, että myös tällaisten yksilökertomusten takana saattaa piillä ajatus ”maahanmuuttajaryhmistä”. Yksilökertomusten avulla voidaan näennäisesti purkaa ”maahanmuuttajaryhmän” käsitettä, sillä niissä maahan muuttanut esimerkiksi nousee objektista subjektin asemaan ja on usein myös itse äänessä. Toisaalta näihin kertomuksiin liittyy ongelma edustettavuudesta, sillä yksilökertomuksissa henkilöä saatetaan korostaa nimenomaan maahan muuttaneena tai hänet on valittu maahanmuuttoaiheiseen juttuun ikään kuin edustamaan maahan muuttaneita. Näin ollen yksilökertomuksenkin sisällä maahan muuttanut saattaa asemoitua osaksi laajempaa ryhmää.

5.2 ”Maahanmuuttajien mallijoukko”: menestyneen maahan muuttaneen mallitarina

Toinen artikkeleista hahmottelemani mallitarina on *menestyneen maahan muuttaneen mallitarina*. Tämä mallitarina kertoo nimensä mukaisesti maahan muuttaneista, jotka ovat tavalla tai toisella menestyneet Suomessa. Esimerkkinä maahan muuttaneen mallitarinasta esittelen kaksi artikkelia, toisen *Helsingin Sanomilta* ja toisen *Yleltä*.

Helsingin Sanomien artikkeli (HS9) kertoo kiinalaistaustaisten maahan muuttaneiden menestyksestä Suomessa. Kiinalaistaustaiset maahan muuttaneet asemoidaan menestyneen maahan muuttaneen asemaan jo artikkelin otsikossa ja ingressissä:

”Suomessa minulla oli ensi kertaa elämässäni hauskaa” – Kiinalaiset ovat maahanmuuttajien mallijoukko, joka opiskelee, työllistyy ja perustaa yrityksiä

Suomessa on nopeasti kasvava ulkomaalaisryhmä, joka opiskelee, perustaa yrityksiä ja tekee ahkerasti työtä, eli elää niin kuin kunnan suomalaisten kuuluukin.

(HS9)

Otsikon alussa lainataan artikkeliin haastatellun Juni Yaon sanoja, jonka mukaan hänellä oli vasta Suomessa elämänsä ensimmäistä kertaa hauskaa. Näin tekemällä Suomi asemoidaan

heti artikkelin alussa jälleen jonkinlaiseksi mahdollisuuksien maaksi, hieman samaan tapaan kuin edellisessä alaluvussa analysoimassani kiitollisen maahan muuttaneen mallitarinassa.

Kiinalaistaustaiset maahan muuttaneet taas asemoidaan tarinan tasolla sekä suhteessa maahan muuttaneisiin että suomalaisiin. Heidän mainitaan olevan ”maahanmuuttajien mallijoukko” eli heidät asemoidaan paremmaksi suhteessa muihin maahan muuttaneisiin. Mäkelän (2020, 24) mukaan mallitarinoihin sisältyy usein jokin selvä opetus. *Helsingin Sanomien* artikkelin (HS9) tapauksessa menestyneen maahan muuttaneen mallitarinan opetus vaikuttaa olevan suunnattu maahan muuttaneille: kiinalaistaustaiset ovat ”mallijoukko”, joista muiden maahan muuttaneiden tulisi ottaa oppia. Toisaalta opetus on suunnattu myös artikkelin määrittelemille suomalaisille, kun kiinalaistaustaisten maahan muuttaneiden kerrotaan muun muassa opiskelevan ja tekevän ahkerasti työtä, eli elävän ”niin kuin kunnan suomalaisten kuuluukin” (HS9).

Kertomalla kiinalaistaustaisten maahan muuttaneiden elävän kuin ”suomalaisten kuuluukin” (HS9), asemoidaan heidät myös suomalaisuuden sisälle. Artikkelissa kiinalaistaustaiset asemoidaan eräänlaiseen välitilaan, jossa heidät samaan aikaan esitetään niin kiinalaisina, maahan muuttaneina kuin suomalaisinakin. Maahan muuttaneiden representaation (asemoinnin malli taso kolme) kannalta kiinnostavaa on juuri kiinalaistaustaisten asemoiminen suomalaisuuden sisällä. Tällä korostetaan menestyksen liittymistä myös suomalaisuuteen, ei ainoastaan maahan muuttaneisuuteen, jolloin menestyksen merkitys osana maahan muuttaneiden representaatiota heikentyy.

Helsingin Sanomien artikkeli (HS9) sisältää useiden kiinalaistaustaisten maahan muuttaneiden yksilökertomuksen, jotka kaikki noudattelevat pitkälti samaa kaavaa: ensin kerrotaan lyhyesti henkilön taustasta, sitten elämän käännekohdasta eli muutosta Suomeen ja lopuksi henkilön menestystä ja ahkeruutta korostetaan tuomalla esiin useita esimerkkejä hänen ansioistaan. Tämä kuvaa myös menestyneen maahan muuttaneen mallitarinaa. Menestyneen maahan muuttaneen mallitarinassa maahan muuttanut asemoidaan aktiiviseksi tekijäksi, joka tarttuu tuumasta toimeen. Esimerkiksi yhdestä *Helsingin Sanomien* artikkelissa haastatellusta kiinalaistaustaisesta, Juni Yaosta, kerrotaan seuraavaa: ”K[un] Juni Yao oli opiskellut Suomessa

kolme vuotta, hän oli 23-vuotias. Maahanmuuttajan mahdollisuudet työuraan Suomessa näyttivät huonoilta. 'Mutta päätin, että haluan ja pystyn rakentamaan elämäni tänne', Yao sanoo" (HS9). Katkelmassa korostuu nimenomaan Yaon oma-aloitteisuus ja aktiivinen päätös siitä, että hän pystyy rakentamaan elämänsä Suomeen.

Aktiivista tekijyyttä korostetaan artikkelissa myös myöhemmin, kun kerrotaan kiinalaistautisten työllisyydestä:

Suomessa asuvista työikäisistä kiinalaisista 47 prosenttia on töissä. Se on hyvä aste, varsinkin kun kiinalaisista niin monet ovat opiskelijoita. Somalialaistaustaisten työllisyysaste on 27.

Samaan aikaan kun asenteet maahanmuuttajia kohtaan ovat kärjistyneet, kiinalaiset ovat onnistuneet pitämään hyvän maineen. He antavat panoksensa yhteiskunnalle eivätkä aiheuta ongelmia. Juuri sitä tulijoilta toivotaan.

(HS9)

Nyt kiinalaistaustaisten työllisyysastetta verrataan somalilaistaustaisiin. Ero näiden kahden työllisyysasteen välillä on kaksikymmentä prosenttia, mitä ei artikkelissa kuitenkaan selitetä. Sen sijaan vertailun jälkeen kerrotaan, kuinka kiinalaistaustaiset "ovat onnistuneet pitämään hyvän maineen" ja kuinka "he antavat panoksensa yhteiskunnalle" ilman ongelmia. Näin lukijalle jää vaikutelma, jonka mukaan hyvä työllisyys on ennen kaikkea asennekysymys sen sijaan, että pohdittaisiin esimerkiksi somalilaistaustaisten vaikeaa työllistymistä työnantajien mahdollisten ennakkoluulojen kautta. Yllä olevan katkelman viimeinen lause kertoo myös artikkelin suhteesta yleisönsä (asemoinnin taso kaksi). Passiivissa oleva lause "[j]uuri sitä tulijoilta toivotaan" (HS8) jättää epäselväksi sen, ketkä oikeastaan toivovat kuvattua käytöstä.

Menestyneen maahan muuttaneen mallitarina löytyy osittain myös *Ylen* artikkelista "Turvapaikanhakijana tullut Gabar Othman kauhistui kylmyyttä ja kieltä, mutta päätti jäädä – nyt hän puhuu seitsemää kieltä ja auttaa muita kotoutumaan" (Y8). Menestyneen maahan muuttaneen mallitarina löytyy otsikosta: muutto Suomeen on ollut elämän käännekohta ja omalla asenteella ja aktiivisella toiminnalla on saavutettu menestystä. Myöhemmin artikkelissa käy ilmi, että suomen kieltä lukuun ottamatta Othman osasi muut kielet jo entuudestaan. Otsikko

antaa kuitenkin olettaa, että kielet olisi opittu juuri Suomessa, minkä myötä Suomi asemoituu jälleen mahdollisuuksien maaksi.

Menestyneen maahan muuttaneen mallitarinaan kuuluva aktiivinen tekijyys korostuu artikkelissa myöhemmin: ”Lumi oli shokki, mutta Gabar Othman päätti jäädä” (Y8). Virke on yksi artikkelin alaotsikoista ja erottuu selkeästi leipätekstistä. Näin Othmanin asema aktiivisena tekijänä korostuu. Artikkelin lopussa menestyneen maahan muuttaneen mallitarina kuitenkin katkeaa: käy ilmi, ettei Othman ole vielä saanut myönteistä turvapaikkapäätöstä Suomessa. Huomio menestyksestä vaihtuukin Othmanin huoleen ja pelkoon:

Odottaminen, epävarmuus ja joutenolo masentavat.

– Minulle sanottiin, että Irak on turvallinen maa. Kuitenkin joka päivä ihmisiä kuolee ja kamalia asioita tapahtuu siellä. En voi mennä takaisin Irakiin.

(Y8)

Menestyneen maahan muuttaneen sijaan Othman asemoituu artikkelin lopussa pelokkaaksi, päätöstä odottavaksi turvapaikanhakijaksi. Hänen pelkoaan painotetaan karulla kuvauksella hänen lähtömaastaan Irakista. Suhteessa yleisöön eli lukijoihin (asemoinnin malli taso kaksi) artikkeli asemoi Othmanin tunteita herättävästi: kaikkensa tehnyt turvapaikanhakija odottaa yhä päätöstä ja pelkää kuolemaa. Yksilökertomuksilla onkin kyky synnyttää yleisössä tunteita ja empatiaa (Karttunen 2020, 68).

Othmanin sitaatista voi myös lukea kritiikkiä Suomen turvapaikkajärjestelmää kohtaan. Aiemmin Othman mainitsee Suomen maahanmuuttoviraston Migrin. Tulkitsen lauseen ”[m]inulle sanottiin, että Irak on turvallinen maa” viittaavan Migrin sanomisiin. Kerrottuaan seuraavaksi Irakissa kuolevista ihmisistä, Othman asemoi itsensä kriittisesti suhteessa Suomen turvapaikkajärjestelmään. Kriittisiä ääniä, joissa Suomi ei asemoida tasa-arvon tyysijaksi ja mahdollisuuksien maaksi, esiintyy kohdeartikkeleissani myös muita. Siirryinkin seuraavaksi tarkastelemaan artikkeleita, jotka asettuvat *vastakertomuksiksi* suhteessa esimerkiksi kiitollisen ja menestyneen maahan muuttaneen mallitarinoihin.

5.3 Vastakertomukset toiseutta purkamassa

Kohdeaineistossani esiintyy myös artikkeleita, joissa suomalainen yhteiskunta ei esiinny tasa-arvon tyysijana tai monien mahdollisuuksien tarjoajana. Sen sijaan, kerrotaan suomalaisen yhteiskunnan olevan yhä epätasa-arvoinen ja rasistinen. Tulkitsen nämä artikkelit eräänlaisina vastakertomuksina kiitollisen ja menestyneen maahan muuttaneen mallitarinoille, joissa taas Suomen tasa-arvoisuus korostuu.

Vastakertomus on määritelty kertomuksena, jonka avulla voidaan vastustaa niin sanottua hallitsevaa kertomusta. Vastakertomus kerrotaan usein silloin, kun oma kokemus poikkeaa normatiivisina pidetyistä kertomuksista. Vastakertomuksia kertovatkin usein he, jotka kokevat olevansa osa jotain ulkopuolista, marginalisoitua ryhmää. (Andrews 2004, 2.) Kuten työni on osoittanut, asemoidaan maahan muuttaneet usein suomalaisuuden ulkopuolelle: ei siis ole yllättävää, että artikkeleista nousee myös vastakertomuksia.

Vastakertomukset toimivat aina suhteessa siihen, mitä ne vastustavat. Vastakertomus kiinnittyykin vahvasti asemointiin. Se, mikä on hallitsevaa ja mikä vastakertomusta, on jatkuvasti muuttuvaa. Keskeistä on huomion kiinnittäminen asemoinnin monikerroksisuuteen. (Andrews & Bamberg 2004.) Vaikka en työssäni keskity vastakertomuksiin laajasti, on niiden lyhytkin esittely hyödyllistä Bambergin asemoinnin mallia analyysityökaluna käyttäessä.

Vastakertomukset on perinteisesti nähty eräänlaisina altavastajien kertomuksina. Tuoreempi tutkimus vastakertomuksesta huomauttaa kuitenkin, että vastakertomus taipuu myös tukemaan valtaapitäviä tahoja, ja että kuka tahansa voi asemoitua uhriksi (Nurminen 2020, 149). Vastakertomuksia ei tule siis lähestyä suoraan hyväntahtoisina kertomuksina. Omassa kohdeaineistossani vastakertomukset esiintyvät kuitenkin kertomuksina, joissa nimenomaan ei-valtaapitävät ovat äänessä ja kertovat kokemuksistaan. Kohdeaineistoni vastakertomukset asemoituvat esimerkiksi maahan muuttaneita toiseuttavia kertomuksia vastaan.

Yksi esimerkki tällaisesta vastakertomuksen sisältävästä artikkelista on *Ylen* artikkeli, jossa maahan muuttaneiden toiseutta pohditaan maahanmuuttotaustaisten opintopolkujen kautta

(Y8). Artikkelin osoittautuu vastakertomukseksi jo otsikossa: ”Noor Assad on espoolainen kymppin tyttö, joka haluaa lääkäriksi – koulussa hän todisteli äidinkielen taitoaan ja kieltäytyi lähihoitajaopinnoista” (Y8). Artikkelia varten haastateltu Noor Assad asemoidaan kymppin tytöksi, joka suomalaisen koulun kulttuurissa viittaa menestyvään, jopa ylisuoriutuvaan tyttöön: kokeista tulee kymppijä, käytös on kiitettävä ja tulevaisuudessa siintävät korkeakouluopiskelut. Assadin kuitenkin kerrotaan joutuneen todistelemaan äidinkielen taitoaan, sekä hänelle tarjotun lähihoitajaopintoja lääkäriopintojen sijaan: Assad asemoidaan vastakertomuksen altavastajaksi (asemoinnin taso yksi).

Assadin yksilökertomus hänen koulutaipaleestaan näyttää eräänlaisena taisteluna, jossa ”[s]uomen kielen taito ja sen todistelu osoittautui (--) Assadin keskeiseksi missioksi” (Y8). Assadin kertomus asemoidaan myös osaksi laajempaa ongelmaa maahan muuttaneiden asemasta Suomessa: ”Maahanmuuttotaustaisten työllistymisestä tietyille aloille, kuten lähihoitajiksi (--) on tiedostettu jo useiden vuosien ajan. Tutkimukset osoittavat, että ulkomaalaistaustaiset nuoret joutuvat perustelemaan edelleen uravalintojaan opinto-ohjaajalle keskimääräistä enemmän” (Y8). Kyse on siis laajemmasta ongelmasta, ei vain Assadista yksittäistapauksena.

Kulttuurintutkija Anke Piekut (2017) on tutkinut maahanmuuttotaustaisten aikuiskoulutusopiskelijoiden vastakertomuksia Tanskassa. Piekutin tutkimus osoittaa samanlaisen ongelman maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden opinto-ohjauksessa olevan myös Tanskassa (mt., 387). Myös Piekutin mukaan vastakertomukset esiintyvät aina suhteessa hallitseviin kertomuksiin, mutta muistuttaa, että vastustuksen määrä vaihtelee. Osa vastakertomuksista voikin osittain vahvistaa hallitsevaa kertomusta esimerkiksi omaksumalla hallitsevan kertomuksen rakenteita ja merkityksiä. (Mt., 384–385.)

Ylen artikkelin tapauksessa tämä hallitsevan kertomuksen vahvistaminen voisi tapahtua toiseuttamalla Assad artikkelin kerronnan tasolla. Näin ei kuitenkaan käy, sillä artikkelissa Assadia ei suoraan määritellä maahan muuttaneeksi. Sen sijaan Assad itse pohtii asemaansa suhteessa maahan muuttaneisuuteen ja suomalaisuuteen:

Assad itse ei koe olevansa kantasuomalainen tai maahanmuuttaja, vaan erinäisillä mielikuvilla rodullistettu. Hän mainitsee ilmiön näkyvän esimerkiksi lääkärin vastaanotolla.

– Äskettäin esimerkiksi kävin terveyskeskuksessa ja lääkäri kysyi heti alkuun, osaanko suomea, sen sijaan, että olisi vastaanotolle valmistautumisen yhteydessä tarkistanut henkilötiedoistani asiointikieleni.

(Y8)

Assad kertoo ”maahanmuuttaja” käsitettä vastaan. Assadin antamasta esimerkistä käy ilmi, miten hänen ulkonäkönsä perusteella lääkäri on tulkinnut hänen olevan maahan muuttanut, joka ei välttämättä osaa suomea. Erääksi hallitsevaksi kertomukseksi, jota vastaan kerrotaan, muodostuukin käsitys maahan muuttaneesta ei-valkoisena. Artikkelin kuvituksesta käy ilmi, että Assad käyttää myös hijabia. Hallitsevana kertomuksena voidaan siis pitää myös käsitystä muslimista maahan muuttaneena.

Kuten mainittu, muodostuu vastakertomus aina suhteessa hallitsevaan kertomukseen tai kertomukseen (Andrews & Bamberg 2004; Piekut 2017, 384–385). Yllä hahmottelin muutamia tulkintoja hallitsevista kertomuksista, joita *Ylen* artikkeli vastustaa. Vaikka *Ylen* artikkeli – etenkin siinä kerrottu Assadin yksilökertomus – vaikuttaa selkeästi vastakertomukselta, on hallitsevien kertomusten paikantaminen kuitenkin melko haastavaa.

Monitieteinen kertomustutkija ja sosiologi Matti Hyvärinen (2020, 27) näkee useimmat hallitsevat kertomukset muun muassa eräänlaisina kanonisina käsikirjoituksina ja useiden eri kertomusten abstrakteina. Hyvärinen ehdottaakin, että hallitsevat kertomukset nähtäisiin pikemmin eräänlaisina kulttuurisina abstraktioina, kuin todellisina ja tunnistettavina tarinoina. Osaltaan tähän vaikuttaa Hyvärisen mukaan se, että vastakertomukset ovat aina *kerrottavampia*¹⁹ kuin hallitsevat kertomukset. (Mt., 27.) Analysoimani vastakertomuksen kannalta Hyvärisen ehdotus on osuva.

Analysoimani vastakertomuksen hallitseviksi kertomuksiksi muodostuvat erilaiset kulttuuriset käsitykset esimerkiksi maahan muuttaneista. Lisäksi esitän, että keskeinen hallitseva kerto-

¹⁹ *Kerrottavuus* (*tellability*) on kielitieteilijä William Labovin termi. Se viittaa ominaisuuteen, joka tekee tarinasta kertomisen arvoisen. (Tieteen termipankki.)

mus, jota vastaan analysoimani vastakertomus asettuu, on käsitys suomalaisen koulun erinomaisuudesta ja tasa-arvosta. Tulkitsemani vastakertomus osoittaa, ettei suomalainen koulu ole tällainen kaikille.

Maahan muuttaneiden asemaa *toisina* purkaa myös *Ylen* artikkeli ”Sangen tuntematon sotilas” (Y7), joka kertoo Suomen sotien aikaisista maahanmuuttotaustaisista sotilaista. Artikkelin nimi on intertekstuaalinen viittaus Väinö Linnan teokseen *Tuntematon sotilas* (1954), joka on yksi suomalaisen kaunokirjallisuuden klassikoita. Teos liitetään vahvasti Suomen itsenäisyyteen ja suomalaisuuteen – onhan monen suomalaisen perinne katsoa teokseen perustuva elokuva aina Suomen itsenäisyyspäivänä. Teoksen pitkä perinne ylläpitää osaltaan nationalistisia mielikuvia Suomesta maana, jonka tietyt suomalaiset ovat itselleen taistelleet.

Ylen artikkelin otsikko osoittaa jo alustavasti hallitsevan kertomuksen, jota vastaan se kertoo: kertomukset Suomen sodissa taistelleista sotilaista. Vastakertomuksen alkaminen painottuu artikkelin alussa:

Talvisodan alkamisesta on kulunut 80 vuotta. Sen ja jatkosodan veteraaneista kerrotaan jälleen lukuisia kertomuksia.

On otollinen hetki lisätä muutama kertomus. Kertoa siitä, miten moninaisista lähtökohdista Suomea on puolustettu sen historian vaikeimpina hetkinä. Mainita heidät, joiden kasvot ehkä erottuivat rivistä; tai joiden nimi herätti huomiota; ja jotka lähtivät rintamalle kotimaan puolesta.

Heidänkin nimiään on kaiverrettu muistotauluihin ja hautakiviin pitkin isänmaata.

(Y7)

Artikkeli asemoituu selkeästi talvi- ja jatkosodan kertomusten jatkumoon, kun mainitaan olevan ”otollinen hetki lisätä muutama kertomus”. Maahanmuuttotaustaiset sotilaat, joista artikkelissa kerrotaan, asemoidaan osaksi suomalaisuutta (asemoinnin mallin taso kolme) nationalististen ilmausten kautta: kyseessä olevien sotilaiden kerrotaan taistelleen ”kotimaan” puolesta ja heidän nimiensä olevan hautakivissä pitkin ”isänmaata”. Artikkelin lainaa käsitteitä,

joiden avulla rasistiset tahot ovat yrittäneet sulkea maahan muuttaneet suomalaisuuden ulkopuolelle, ja kääntää ne toisin päin: nyt käsitteiden avulla painotetaankin maahan muuttaneiden suomalaisuutta.

Artikkelissa esitellyt sotaveteraanit asemoidaan suomalaisuuden sisälle myös muiden ilmaisujen kautta. Artikkelissa esiteltyihin sotaveteraaneihin ei esimerkiksi kertaakaan viitata ”maahanmuuttajina”, mikä jo itsessään on toiseutta purkavaa. Sen sijaan sotaveteraaneista puhutaan muun muassa seuraavasti: ”alikersantti H. Sonntag”, ”sotakuvasivulle ilmestyy muotokuva suomalaissotilaasta” ja ”Alfred Wan, tyypillinen suomalainen mies” (Y7). Näin henkilöt asemoidaan entistä vahvemmin suomalaisuuden sisäpuolelle, suomalaisiksi.

Lisäksi artikkelissa esitellyistä henkilöistä kertominen käsittein ”alikersantti”, ”sotaveteraani” ja ”suomalaissotilas” asemoi heidät tarinan tasolla (asemoinnin malli taso yksi) eräänlaisiksi sankareiksi. Sankariksi aseointi kääntää jälleen rasistiseen tarkoitukseen valjastetun kertomuksen isänmaasta pääläelleen: maahan muuttaneet eivät olekaan rasistien väittämiä tunkeilijoita, vaan Suomen sodissa palvelleita sankareita. Esitänkin, että *Ylen* artikkeli kertoo myös vastaan rasistista kertomusta siitä, miten Suomi kuuluu vain sen itselleen taistelleille kantasuomalaisille.

Tässä alaluvussa esittelemäni vastakertomukset ovat esimerkkejä kohdeaineistoni artikkeleista, joissa maahan muuttaneita ei toiseuteta. Päinvastoin artikkeleissa maahan muuttaneiden toiseutta jopa puretaan. Väitän, että maahan muuttaneiden toiseutta purkavat vastakertomukset osoittavat maahan muuttaneista kertomisen ristiriidan. Sekä *Yle* että *Helsingin Sanomat* esittävät maahan muuttaneet artikkeleissa välillä tasavertaisina suomalaisina ja välillä taas *toisina* suhteessa suomalaisuuteen. Ristiriita saattaa esiintyä jopa saman artikkelin sisällä.

Tämä ristiriita maahan muuttaneiden esittämisessä (asemoinnin mallin taso kolme) osoittaa, miten vakiintuneita jotkin kertomisen ja asemoinnin tavat ovat: myös tasa-arvoiseen esittämiseen pyrkivät mediat saattavat tarkoituksettomasti toistaa näkymättömiä, toiseuttavia rakenteita.

6 Johtopäätökset

Pro gradu -tutkielmassani olen soveltanut Michael Bambergin (1997; 2004) kolmetasoista asemoinnin mallia *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* vuonna 2019 julkaistujen artikkelien analyysiin. Olen soveltanut asemoinnin mallia lyhyesti myös artikkelien kuvitusten analyysiin. Asemoinnin mallin avulla olen tutkinut, miten maahan muuttaneet esitetään maahanmuuttoaiheen sisällä. Työni metodologiaa olen vahvistanut mallitarinan ja vastakertomuksen käsitteillä.

Bambergin (2004; 1997) asemoinnin malli perustuu kolmen eri tason tarkasteluun: 1) asemointi tarinan tasolla, 2) asemointi kerronnan ja vuorovaikutuksen tasolla sekä 3) henkilöiden asemointi suhteessa itseensä ja normatiivisiin diskursseihin. Asemoinnin malli on alun perin tarkoitettu keskustelumutoisten kertomusten analyysiin, ja tekstianalyttisesti sitä on sovellettu melko vähän. Tästä syystä olen työssäni joutunut soveltamaan mallia varsin paljon, saadakseni sen sovitettua omaan kohdeaineistooni eli journalistisiin artikkeleihin.

Työssäni olen käsittänyt tasot seuraavasti: tarinan taso eli artikkelien sisällöt sekä näistä tulkittavissa olevat kertomukset, kerronnan ja vuorovaikutuksen taso eli toimittajan tuottama teksti ja sen suhde sekä artikkeleissa esitettyihin henkilöihin että yleisöön, ja kolmas taso eli *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* representaatio maahan muuttaneista ja tämän suhde laajempaan kulttuuriseen kontekstiin. Tämä sovellus on sekä toiminut että tuottanut hankaluuksia. Se, että tulkittavani on ollut toimittajien tuottamia tekstejä, on tehnyt esimerkiksi tarinan tason erottamisesta kerronnan ja vuorovaikutuksen tasosta joissain tapauksissa vaikeaa.

Toisaalta kohdeaineistoni lähestyminen kolmetasoisen asemoinnin mallin avulla on auttanut kiinnittämään huomion artikkeleissa tapahtuviin monikerroksisiin asemoiteihin. Asemoinnin mallin avulla olen huomannut ristiriitoja siinä, miten maahan muuttaneet *Helsingin Sanomilla* ja *Ylellä* esitetään: esimerkiksi tarinan tasolla maahan muuttanut on saatettu asemoida aktiiviseksi subjektiksi, mutta kerronnan ja vuorovaikutuksen tasolla taas *toiseksi* suhteessa suomalaisuuteen ja lukijoihin. Kerronnan ja vuorovaikutuksen tason tarkastelu on joidenkin artikkelien kohdalla myös osoittanut, että yleisö eli lukijat, on oletettu ”kantasuomalaisiksi”.

Työni luvussa kaksi problematisoin maahanmuuttoon liitettyjä käsitteitä ja myöhemmin työnsäni osoitin, miten ristiriitaisesti käsitteitä käytetään myös *Helsingin Sanomilla* ja *Ylellä*. Samoihin henkilöihin viitataan esimerkiksi maahan muuttaneina, ulkomaalaisina ja turvapaikanhakijoina. Tämä osoittaa, miten mielivaltaisen käsite ”maahanmuuttaja” itseasiassa on. Henkilöihin viitataan artikkeleissa eri tavoin, vailla käsitystä heidän todellisesta tilanteestaan. Väitän, että tällainen käsitteiden mielivaltaisen käyttö osaltaan ylläpitää niin sanottua ”ikuisen maahan muuttaneen” ongelmaa: maahanmuuttotaustainen ei koskaan pääse eroon maahan muuttaneen leimasta.

Luvussa kolme esitin, että käsitteiden ristiriitaisen käytön lisäksi muodostuu *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* maahanmuuttoaiheisiin artikkeleihin eräänlainen maahan muuttaneen stereotyyppi. Tämän stereotyypin tulkitsin tukeutuen etenkin artikkelien kuvituksiin, joissa maahan muuttanut esitetään usein ei-valkoisena ja kasvottomana. Esitin, että maahan muuttaneen stereotyyppi on nimenomaan ei-valkoinen henkilö, usein Suomeen pakolaisena tai turvapaikanhakijana saapunut mies.

Työni keskeinen teema on toiseus. Luvussa kolme pureuduin tarkemmin keinoihin, joiden kautta maahan muuttaneet artikkeleissa asemoidaan *toisina*. Esitin, että toiseus rakentuu ennen kaikkea kerronnan ja vuorovaikutuksen tasolla (asemoinnin mallin taso kaksi). Maahan muuttaneiden toiseus rakentuu suhteessa suomalaisuuteen, esimerkiksi luomalla rajoja maahan muuttaneiden ja suomalaisuuden välille. Tätä analysoin luvussa 3.1, joka keskittyy me-he-asetelman tarkasteluun. Maahan muuttaneiden toiseus rakentuu lisäksi erilaisten näkökulmien sekä metaforien kautta. Väitän, että metaforista etenkin virta- ja tulva-metaforat asemoivat maahan muuttaneet *toisina* – virta- ja tulva-metaforien kautta maahan muuttaneet esitetään eräänlaisena kasvottomana massana, joka uhkaa Suomea ja Eurooppaa.

Viimeisessä analyysiluvussani hyödynsin kirjallisuustieteen käsitteitä mallitarina sekä vastakertomus. Tulkitsin kohdeaineistostani kaksi mallitarinaa: kiitollisen maahan muuttaneen mallitarina sekä menestyneen maahan muuttaneen mallitarina. Mallitarinoiden paikantaminen *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* artikkeleista osoittaa erityisen hyvin kirjallisuustieteen paikan tutkimuksessa maahan muuttaneiden esittämisestä mediassa. Mallitarinoiden tulkitsemisen

kautta osoitin, millaisia vakiintuneita kertomisen tapoja maahanmuuttoaiheen sisällä on. Esitän, että maahan muuttaneiden mallitarinoiden tutkiminen laajemmasta media-aineistosta olisi vielä paikallaan, ja tällaisesta jatkotutkimuksesta olisi hyötyä maahan muuttaneiden ja median yhteyden tutkimukselle. Tutkimuksen laajentaminen myös sosiaaliseen mediaan olisi tarpeen.

Vastakertomuksia esitin luvussa 5.3. Vastakertomusten esiin tuomisella painotin, etteivät kaikki kohdeartikkelini ole maahan muuttaneita toiseuttavia. Esitin, että nämä vastakertomukset itseasiassa purkavat maahan muuttaneiden toiseutta ja kertovat esimerkiksi rasististen äänten kertomuksia vastaan. Toisaalta vastakertomusten esiin nouseminen kertoo myös *Ylen* ja *Helsingin Sanomien* artikkeleissa vallitsevasta ristiriidasta: maahan muuttaneet esittävät sekä suomalaisuuden sisällä että sen ulkopuolella, *toisina*.

Lopulta työni toimii keskustelunavaajana siitä, miten kirjallisuustiede voi tukea tutkimusta maahan muuttaneiden asemasta mediassa. Tarinallisuuden ollessa osa uutismedioiden journalismia, on monitieteiselle kertomuksetutkimukselle selkeä paikkansa myös maahan muuttaneiden esittämisen tutkimuksessa.

Lähteet

Kohdeartikkelit

HS1 = Varpula, Salla & Ervasti, Anu-Elina 17.3.19. ”Mistä Suomeen kohdistuva maahanmuutto koostuu? HS selvitti, keitä viime vuonna tulleet yli 30 000 ihmistä ovat”. *Helsingin Sanomat*. (<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006038220.html>, luettu 26.2.20).

HS2 = Kangasluoma, Emilia & Parikka, Valteri HS 9.8.19. ”Miten maahanmuuttajien asema on muuttunut viime aikoina: ´Maahanmuuttajilla on joko kiitollisen uhrin tai vaarallisen rikollisen rooli´”. *Helsingin Sanomat*. (<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006199676.html>, luettu 26.2.20).

HS3 = Rajamäki, Tiina 6.3.19. ”Kun turvapaikkakriisi alkoi, käyttöön otettiin neuvostoliittolaisia varten laadittu pölyttynyt lakipykälä, muistelee Päivi Nerg”. *Helsingin Sanomat*. (<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006025089.html>, luettu 19.3.20).

HS4 = Jenni Virtanen, Jenni & Valmunen, Akseli 24.5.19. ”Maahanmuuton vastavirta”. (*Helsingin Sanomat*. <https://dynamic.hs.fi/2019/italia/>, luettu 19.3.20).

HS5 = Hartikainen, Jarno 12.5.2019. ”Suomen passista luopuminen olisi Riitta Ruuskaselle liikaa: ´Isäni taisteli itsenäisyyden puolesta´ – Eurooppa puhuu -tapahtuma toi erimieliset yhteen”. *Helsingin Sanomat*. (<https://www.hs.fi/paivanlehti/12052019/art-2000006102482.html>, luettu 25.3.20).

HS6 = Määttänen, Juuso 18.1.2019. ”Miksi turvapaikanhakijan tekemä seksuaalirikos tuntuu tuomittavammalta kuin maassa ikänsä asuneen? Kysyimme etiikkaan erikoistuneelta professorilta”. *Helsingin Sanomat*. (<https://www.hs.fi/nyt/art-2000005970102.html>, luettu 31.3.20).

HS7 = Teittinen, Paavo 4.2.2019. "Oulu toi pintaan helpot tarinat: Toiset syyttävät hallitusta sini-silmäiseksi, toiset unohtavat naisia sortavat rakenteet turvapaikan-hakijoiden lähtö-maissa". *Helsingin Sanomat*. (<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005988094.html>, luettu 12.5.20).

HS8 = Sinisalo, Saga 3.8.2019. "40 vuotta sitten Suomeen alkoi saapua ´venepakolaisia´ kaukaa Aasiasta: Helsingissä asuva Anh Thuy Le kiittää elämästään Buddhaa ja Suomen valtiota". *Helsingin Sanomat*. (<https://www.hs.fi/paivanlehti/03082019/art-2000006193138.html>, luettu 28.9.20).

HS9 = Sillanpää, Sami 2.2.2019. "´Suomessa minulla oli ensi kertaa elämässäni hauskaa´ – Kiinalaiset ovat maahanmuuttajien mallijoukko, joka opiskelee, työllistyy ja perustaa yrityksiä". *Helsingin Sanomat*. (<https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000005982800.html>, luettu 28.10.20).

Y1 = Länkinen, Tiina 16.1.2019. "2 400 turvapaikanhakijaa tuli Suomeen vuonna 2018 – karkotuspäätös yli tuhannelle". *Yle*. (<https://yle.fi/uutiset/3-10598127>, luettu 19.3.20).

Y2 = Stenroos, Maria 13.1.2019. "Analyysi: Kun turvaa hakeneet lisäävät turvattomuutta – eduskunta kiristämässä seksirikosten rangaistusasteikkoa ja ulkomaalaispolitiikkaa". *Yle*. (<https://yle.fi/uutiset/3-10594363>, luettu 7.5.20).

Y3 = Kaakinen, Elina 26.12.2019. "Ankarasti vastustettu Kauhavan vastaanottokeskus sulkee ovensa – 2 000 turvapaikanhakijaa jättivät pysyvän jäljen pieneen kaupunkiin". *Yle*. (<https://yle.fi/uutiset/3-11125558>, luettu 12.5.20).

Y4 = Niinistö, Meeri 1.5.2019. "Nuori musliminainen luo Suomi-kuvaa somessa ja valmistautuu pian koittavaan paastoon – hänellä on yli 400 000 seuraajaa Instagramissa". *Yle*. (<https://yle.fi/uutiset/3-10718613>, luettu 22.6.20).

Y5 = Paso, Ville 24.4.2019. "Vuoden pakolaisnainen on abiturientti Rand Mohamad Deeb – rohkaisee maahanmuuttajia opettelemaan suomea". *Yle*. (<https://yle.fi/uutiset/3-10752843>, luettu 2.10.20).

Y6 = Kangasvieri, Fanni 22.10.2019. "Noor Assad on espoolainen kymppin tyttö, joka haluaa lääkäriksi – koulussa hän todisteli äidinkielen taitoaan ja kieltäytyi lähihoitajaopinnoista". *Yle*. (<https://yle.fi/uutiset/3-11014478>, luettu 29.10.20).

Y7 = Mikkonen, Nadja 8.12.2019. "Sangen tuntematon sotilas". *Yle*. (<https://yle.fi/uutiset/3-11069227>, luettu 28.9.20).

Kirjallisuus

Andrews, Molly 2004. "Opening to the original contributions. Counter-narratives and the power to oppose". *Considering Counter Narratives: Narrating, Resisting, Making Sense*. John Benjamins Publishing Co. 1–6.

Andrews, Molly & Bamberg, Michael 2004. *Considering Counter Narratives: Narrating, Resisting, Making Sense*. John Benjamins Publishing Co.

Bamberg, Michael 2004. "Positioning with davie hogan: stories, tellings, and identities". Daiute, C., & Lightfoot, C. *Narrative analysis*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. 136–157

Bamberg, Michael 1997. "Positioning Between Structure and Performance". *Journal of Narrative and Life History*. 7. 335–342.

Davies, Bronwyn & Harré, Rom 1990. "Positioning: The discursive production of selves". *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1). 43–63.

Hall, Stuart 1997. "The Spectacle of the 'Other'. Hall, Stuart (toim.). *Representation: cultural representations and signifying practices*. Lontoo: Sage. 223–290.

Hall, Stuart 1999. "Kulttuurisen identiteetin kysymyksiä". Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha (toim.). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart, Critcher, Chas, Jefferson, Tony, Clarke, John & Roberts, Brian 1978. *Policing the Crisis. Mugging, the State, and Law and Order*. Lontoo: MACMILLAN EDUCATION LTD.

Hallila, Mika 2007. "Kirjallisuudentutkimuksen teoreettiset käsitteet ja kohteen 'toiseus'. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN 2/07*. 70–76.

Huttunen, Laura, Löytty, Olli & Rastas, Anna 2005. "Saatteeksi". Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.). *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.

Hyvärinen, Matti, Hatavara, Mari & Rautajoki, Hanna 2019. "Kerronta, asemointi ja haastattelun analyysi". *Sociologia, 2019, 56 (1)*. 6–25.

Hyvärinen, Matti 2020. "Toward a theory of counter- narratives Narrative contestation, cultural canonicity, and tellability". Lueg, K. & Wolff Lundholt, M. (toim.). *Routledge Handbook of Counter-Narratives*. London: Routledge. 17–29.

Kauranen, Ralf, Olli Löytty, Olli, Aura Nikkilä, Aura & Vuorinne, Anna 2019. " Vuoden 2015 "pakolaiskriisi" ja sarjakuva-aktivismi Suomessa. Auttamishalu, antirasismi ja turvapaikanhakijoiden äänet. *Avain 1/2019*. 4–27.

Karttunen Laura, 2020. "Kokemuksellinen kertomuskäsitys". Mäkelä, Maria, Björninen, Samuli, Hämäläinen, Ville, Karttunen, Laura, Nurminen, Matias, Raipola, Juha & Rantanen, Tytti (toim.). *Kertomuksen vaarat. Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino. 55–65.

Kielitoimiston sanakirja. "Maahanmuuttaja". (<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>, luettu 19.2.2020)

Kivikuru, Ullamaija, Maasilta, Mari & Nikunen, Kaarina 2018. "Johdanto". Maasilta, Mari & Nikunen, Kaarina (toim.) 2018. *Pakolaisuus, tunteet ja media*. Tampere: Vastapaino. 7–20.

Lakoff, Georg, & Johnson, Mark 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.

Löytty, Olli 2005. "Toiseus". Rastas, Anna; Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino. 161–189.

Maasilta, Mari 2012. "Johdanto". Maasilta, Mari (toim.) *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere univeristy press. 7–22.

Miettinen, Anneli 2020. "Maahanmuuttajat". *Väestöliitto*. (https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/, luettu 19.2.2020).

Mikkonen, Kai 2005. *Kuva ja sana: Kuvan ja sanan vuorovaikutus*. Helsinki: Gaudeamus.

Mäkelä, Maria 2020. "Aikamme mallitarinoita". Mäkelä, Maria, Björninen, Samuli, Hämäläinen, Ville, Karttunen, Laura, Nurminen, Matias, Raipola, Juha & Rantanen, Tytti (toim.). *Kertomuksen vaarat. Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino. 23–39.

Mäkelä, Maria & Karttunen, Laura 2020. "Kokemuksellisuus, mallitarinat ja eksemplarisuus tarinallisen yksilöjournalismin valtakaudella". Virtanen, Mikko T., Hiidenmaa, Pirjo & Nummi, Jyrki (toim.). *Kertomuksen keinoin. Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa*. Helsinki: Gaudeamus. 273–306.

Nikunen, Kaarina 2019. *Media Solidarities. Emotions, power and justice in the digital age*. Los Angeles: SAGE.

Nurminen, Matias 2020. "Ääriliikkeiden tarinradikalismi". 143–158. Mäkelä, Maria, Björninen, Samuli, Hämäläinen, Ville, Karttunen, Laura, Nurminen, Matias, Raipola, Juha & Rantanen, Tytti (toim.). *Kertomuksen vaarat. Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino.

Raittila, Pentti 2002. "Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000." Raittila, Pentti (toim.) 2002. *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere: Tampere University Press. 31–108.

Piekut, Anke 2017. "‘Brown eyes are not the same as blue eyes’. Educational narratives, identities and positioning in adult education in Denmark". *Narrative Inquiry* 27:2 (2017). 378–397.

Päivärinta, Anne 2010. "Kognitiivinen metafora runoanalyysin selkärankana? Dylan Thomasin "After the funeral" -runon ruumiilliset kielikuvat ja koherenttiuden haaste". *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN* 4/2010. 5–23.

Pöyhtäri, Reeta 2014. *Immigration and ethnic diversity in Finnish and Dutch magazines. Articulations of subject positions and symbolic communities*. Tampere University Press.

Rantonen, Eila 2010. "Maahanmuuttajat ja kirjallisuus Suomessa ja Ruotsissa". Rantonen, Eila (toim.) 2010. *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press. 163–191.

Saari, Matti 9.12.2013. "Maahanmuuttajakeskittymiä on muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla". *Tilastokeskus*. (https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_008.html?s=0#2 luettu 26.3.2020.)

Seppänen, Janne 2005. *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Tampere: Vastapaino.

Sisäministeriö. "Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan". (<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>, luettu 20.10.2020.)

Tieteen termipankki. "Kerrottavuus". (<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:kerrottavuus>, luettu 29.10.20).

Tutkimuskeskus COMET. "Oulun seksuaalirikosskandaali hybridissä mediaympäristössä". Tampereen yliopisto. (<https://research.tuni.fi/comet/oulun-seksuaalirikosskandaali-hybridissa-mediaymparistossa/>, luettu 25.2.2020).

Virtanen, Mikko T. 2019. "Asemointi ja tutkijakuvat tiedettä popularisoivien biologisten matkakertomuksissa". *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti*, 16(4). (<https://doi.org/10.30665/av.85136>, luettu 24.3.2020). 22–43.

Liitteet



KUVA1, Yle.



KUVA2, Yle.



KUVA3, Helsingin Sanomat.



KUVA4, *Helsingin Sanomat*.



KUVA5, *Helsingin Sanomat*.



KUVA6, *Helsingin Sanomat*.



KUVA7, Yle.